

Elina Rytty ja Anna-Mari Seppälä

6. LUOKAN OPETTAJIEN KOKEMUKSIA HAASTAVASTI KÄYTTÄYTYVÄN NUOREN KOHTAAMISESTA KOULUSSA

6. LUOKAN OPETTAJIEN KOKEMUKSIA HAASTAVASTI KÄYTTÄYTYVÄN NUOREN KOHTAAMISESTA KOULUSSA

Elina Rytty ja Anna-Mari Seppälä
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Hoitotyön koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma, Sairaanhoidaja (AMK)

Tekijät: Elina Rytty ja Anna-Mari Seppälä

Opinnäytetyön nimi: 6. luokan opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta koulussa

Työn ohjaajat: Kaisa Koivisto ja Terttu Koskela

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2015

Sivumäärä: 57+14 liitesivua

Joka viides nuori Suomessa kärsii jostain mielenterveyden häiriöstä ja moni mielenterveydenhäiriö ilmaantuukin juuri nuoruudessa. Oireiden ja häiriöiden varhainen tunnistaminen on tärkeää, jotta nuori saisi nopeasti apua ja suuremmilta vaikeuksilta vältyttäisiin. Opinnäytetyömme teimme osana Kempeleen koulun hyvinvointihanketta. Tutkimuksen aiheen saimme mielenterveystyön yliopettaja Kaisa Koivistolta.

Tutkimuksemme tarkoitus oli kuvailla 6. luokan opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta koulussa. Tavoitteena oli tuottaa koululle tutkimustietoa, jonka avulla nuoren kohtaamistilannetta voidaan parantaa. Oppimistavoitteenamme oli kehittää omaa ammatillista osaamistamme ennaltaehkäisevässä mielenterveystyössä.

Opinnäytetyömme oli laadullinen tutkimus, jolla oli kolme tutkimustehtävää. Tutkimus toteutettiin kevään ja kesän 2014 aikana. Toteutimme tutkimuksen opettajille tehtävien yksilöllisten teema-haastatteluiden avulla. Tutkimukseen valikoitui kolme haastateltavaa. Aineisto analysoitiin sisälönanalyysillä.

Opettajien kokemuksen mukaan haastavaa käyttäytymistä ilmenee nuorilla koulussa jatkuvasti. Haastavan käyttäytymisen ilmenemismuodot vaihtelevat epäsuorasta näkyvään ilmenemiseen. Opettajien mukaan nuoren kohtaamistilanteessa nuori tulee huomioida yksilönä. Myös opettajan ominaisuudet vaikuttavat kohtaamistilanteeseen. Opettajan tulee ymmärtää myös omien voimavarojen rajallisuus nuoren auttamisen suhteen. Opettajat kokivat, että nuoren kohtaaminen voi olla välillä vaikeaa. Haasteina nuoren kohtaamisessa opettajat mainitsivat muun muassa vaikeudet omassa elämässä, ristiriitaiset toimet nuoren auttamiseksi ja tiedonkulun aukot. Tutkimustuloksissamme korostui moniammatillisen yhteistyön ja perheen rooli. Opettajat löysivät kehittämis-kohtia nuoren kohtaamisen parantamiseksi omasta työstään sekä koulun toimintamallista.

Tutkimuksemme toi tutkittua tietoa haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta koulussa yhteistyökumppanillemme. Jatkotutkimusaiheeksi ehdotamme vertailevaa tutkimusta aiheesta eri koulujen välillä.

Asiasanat: haastava käyttäytyminen, nuoruus, opettaja, kohtaaminen, koulu

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Nursing and Health Care, Option of Nursing

---

Authors: Elina Rytty and Anna-Mari Seppälä

Title of thesis: Teachers' experiences of facing challenging behaviour among adolescents at school

Supervisors: Kaisa Koivisto and Terttu Koskela

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2015

Number of pages: 57+14 appendix pages

Several studies indicate that various disorders among adolescents are increasing. It is important to identify these disorders at an early stage. The idea of the study came from our teacher Kaisa Koivisto. The study was conducted together with the elementary school in Kempele.

The purpose of the study was to examine how teachers define challenging behaviour, what kind of examples they have of challenging behaviour and how they would like to improve the adolescents with challenging behaviour.

Our study was qualitative. The study was executed by interviewing teachers about their experiences of the subject. Three theme-based interviews were carried out, with the material being analysed along the method of content analysis.

According to the teachers' experiences challenging behaviour occurs continuously among adolescents at school. Challenging behaviour may occur directly or indirectly. When the teachers face adolescents it is important to consider an adolescent as an individual. Teachers felt that facing the challenging behaviour at school is difficult. The role of multi-professional team and family were highlighted in the teachers' answers. Teachers came up with ideas how to improve their own work and the procedure at school to develop the facing of adolescents with challenging behaviour.

Our cooperation partner got information of facing adolescents with challenging behaviour at school. With the help of the results the school can develop their procedure and the teachers can develop their own work.

Keywords:

challenging behavior, school, teacher, adolescent

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	NUORUUS IKÄKAUTENA.....	8
2.1	Nuoruusikä ja sen kehitysvaiheet	8
2.2	Persoonallisuuden kehitys.....	9
2.3	Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja kognitiivinen kehitys	10
2.4	Kehitysprosessin vaihtelut ja häiriintyneen kehityksen tunnistaminen	11
3	HAASTAVA KÄYTTÄYTYMINEN	14
3.1	Haastava käyttäytyminen	14
3.2	Käytöshäiriö.....	15
4	HAASTAVASTI KÄYTTÄYTYVÄN JA KÄYTÖSHÄIRIÖISEN NUOREN KOHTAAMINEN KOULUSSA	19
5	TUTKIMUKSEN TAUSTA, TARKOITUS JA TAVOITTEET	21
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	22
6.1	Metodologia.....	22
6.2	Tutkimukseen osallistuvien valinta	22
6.3	Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	23
6.4	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	25
7	TUTKIMUSTULOKSET	27
7.1	Haastavan käyttäytymisen taustalla olevat tekijät	28
7.2	Haastavan käyttäytymisen ilmeneminen	29
7.3	Haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaaminen	31
7.4	Koulun toimintamalli haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa.....	36
7.5	Opettajan toiminta epäiltäessä nuoren ammattiavun tarvetta.....	37
7.6	Opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen vaikeuksista.....	38
7.7	Nuoren kohtaamisen kehittäminen opettajan omassa työssä.....	41
7.8	Koulun toiminnan kehittäminen nuoren kohtaamisen parantamiseksi	43
8	TUTKIMUSTULOSTEN VERTAAMINEN AIKAISEMPIIN TUTKIMUKSIIN JA KIRJALLISUUTEEN	47
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	49
10	POHDINTA.....	51

10.1	Tutkimuksen luotettavuus.....	51
10.2	Tutkimuksen eettisyys.....	52
10.3	Omat oppimiskokemukset ja jatkotutkimusaiheet.....	53
	LÄHTEET.....	55
	LIITTEET	58

1 JOHDANTO

Joka viides nuori Suomessa kärsii jostain mielenterveyden häiriöstä ja moni mielenterveydenhäiriö ilmaantuukin juuri nuoruudessa. Nuorten psyykinen oireilu on yhä yleisempää ja se on merkki siitä, että nuoren kehitys voi olla vaarassa. Jotta nuori saisi nopeasti apua ja suuremmilta vaikeuksilta välttyttäisiin, on oireiden ja häiriöiden varhainen tunnistaminen tärkeää. Keskeisessä asemassa ovat nuorten parissa työskentelevät aikuiset, kuten oppilashuoltoryhmä ja opettajat. Kun nuoren oireilu tunnistetaan varhain, voidaan ratkaisevalla tavalla helpottaa nuoren elämää ja tulevaisuutta. (Marttunen 2013, 3.) Kouluterveyskyselyissä nuorten syrjäytyminen, masennus ja ylipäätään mielenterveyteen liittyvät asiat ovat herättäneet viime aikoina keskustelua.

Tutkimuksemme aiheeksi valikoitui haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaaminen koulussa. Tutkimuksemme nimi on 6. luokan opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta. Haastava käyttäytyminen on laaja käsite ja se voi ilmetä muun muassa epäsosiaalisena käyttäytymisenä tai vahvimmillaan varsinaisina käytöshäiriöinä. (Honkanen & Suomala 2009, 53.) Tässä työssä käytämme termiä haastava käyttäytyminen yläkäsitteenä, jonka alle käytöshäiriö sijoittuu.

Tutkimuksessamme emme halua korostaa käytöshäiriötä lääketieteellisenä diagnoosina, vaikkakin olemme siihen tulevana hoitoalan ammattilaisina perehtyneet. Sen sijaan haluamme, että nuoren tilannetta tarkastellaan nuoruusikään liittyvänä ja nuoren käyttäytymisen haastavuutena. Nuoret voivat käyttäytyä hyvinkin haastavasti ja heillä voi olla käytöshäiriöitä ilman, että heitä tarvitsee diagnosoida psykiatrisen häiriön diagnoosilla. (Marttunen & Kaltiala-Heino 2011, 563.) On myös tärkeää, että nuori saa riittävän avun ongelmiinsa, myös käytöshäiriöihin, jos nuoren tilanne vaatii psykiatrisen avun tarvetta.

Haastavasti käyttäytyvä nuori tulee kohdata koulussa provosoitumatta, jotta yhteistyösuhde oppilaan kanssa saataisiin säilymään. Tavoitteenamme onkin, että tutkimuksemme kautta saamme tietoa, miten opettajat kuvaavat toimintaansa tilanteissa, joissa he kohtaavat haastavasti käyttäytyviä nuoria. Tavoitteena on myös tuottaa ja kehittää toimintatapoja haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamiseksi.

2 NUORUUS IKÄKAUTENA

2.1 Nuoruusikä ja sen kehitysvaiheet

Nuoruusikä tarkoittaa psyykkistä kehitysvaihetta, joka sijoittuu lapsuuden ja aikuisuuden väliin ja se käsittää suurin piirtein ikävuodet 12–22. (Aalberg & Siimes 2007, 15.) Nuoruuteen sisältyvät keskushermoston kehitys, biologinen kasvu ja sukukypsyys saavuttaminen sekä monet kognitiiviset, psykologiset ja sosiaaliset kehitystapahtumat, jotka johtavat aikuistumiseen. (Marttunen & Kaltiala-Heino, 2011, 562.) Nuoren aiempi kehitys vaikuttaa siihen, miten nuoruus kohdataan. Lapsuuden kokemukset eivät kuitenkaan määrää lopullista kehitystä. Nuoruus on niin sanotusti ”toinen mahdollisuus”, jolloin voidaan käydä läpi ratkaisematta jääneitä ristiriitoja tai juuttumia. (Lehtoranta & Reinola 2007, 7-8). Nuoruusikää on nimitetty myös toiseksi erillistymis- ja yksilöitymiskehitykseksi uhmaiän jälkeen. (Sinkkonen 2012, 70.)

Jos nuori on lapsena luonut turvallisen kiintymyssuhdemallin, on kyseisen lapsen kiintymys nuoruusiässäkin todennäköisesti turvallinen. Varhain koettu turvallisuudentunne on suuri pääoma nuoren koettelemusten varalle. Turvallisesti kiintynyt nuori rakentaa uudet suhteet entisten varaan ja kiintymyssuhteiden painopiste siirtyy omista vanhemmista kodin ulkopuolisiin ihmisiin. Turvallinen kiintyminen edistää yksilöitymistä. On hyvä tietää, että varhainen turvallinen kiintymyssuhde ei takaa häiriötöntä nuoruutta eikä vastaavasti varhainen turvattomuus automaattisesti johda nuoruusiässä rajuihin irtiottoihin. (Sinkkonen 2012, 87, 93, 97).

Nuoruusikä koostuu kolmesta vaiheesta ja kullakin vaiheella on omat kehitykselliset ominaispiirteensä.

Varhaisnuoruus (noin ikävuodet 12–14) kytkeytyy alkaneeseen puberteettiin ja vaiheessa korostuvat fyysisten muutosten työstäminen sekä nuoren muuttuva suhde omaan kehoon. Varhaisnuoruudesta käytetään myös nimitystä murrosikä, koska nuoren biologiset muutokset ovat silloin suurimmassa murroksessa. Nopeiden fyysisten muutosten vuoksi nuoren mieliala ja käytös on ailahtelevaista. Varhaisnuoruus onkin nuoruuden kuohuvinta aikaa. Koska varhaisnuori ei osaa vielä kuvata sanallisesti hyvin tunteitaan, se näkyy impulsiivisena käytöksenä. Terveesti kehittyvä nuori kiistelee vanhempiansa kanssa ja myös yksityisyyden tarve on voimakas.

Keskinuoruudessa (noin ikävuodet 15–17) nuori on pääosin sopeutunut seksuaalisesti kypsyneeseen kehoonsa ja riippuvuus vanhemmista vähenee. Varhaisnuoruuteen verrattuna nuori pystyy hallitsemaan paremmin impulssejaan. Tässä vaiheessa keskeistä on nuoren seksuaalinen kehitys, muutokset tärkeissä ihmissuhteissa sekä muuttuva suhde vanhempiin, mikä näkyy muun muassa kapinoinnin vähenemisenä.

Myöhäisnuoruudessa (noin ikävuodet 18–22) nuori on löytänyt suunnan elämälleen ja lopullinen aikuisen persoonallisuus eheytyy. Nuori kiinnostuu ympäröivästä yhteiskunnasta ja alkaa tehdä tulevaisuuteen tähtäviä valintoja. (Marttunen & Karlsson, 2013, 8–9).

2.2 Persoonallisuuden kehitys

Nuoruuden persoonallisuuden kehitykseen kuuluu olennaisesti identiteetin etsiminen. Identiteetillä tarkoitetaan yksilön itseään kohtaan kokemaa jatkuvaa samankaltaisuuden tunnetta sekä toisia kohtaan tuntemaa erilaisuuden ja ainutlaatuisuuden kokemusta. E. H. Erikson on luonut psykososiaalisen kehitysteorian kehityskriiseistä. Teorian mukaan nuoruusiässä nuori kohtaa elämänsä viidennen kehityskriisin, jonka tavoitteena on saavuttaa eheytyneet minäidentiteetti. Nuori työstää minuuteen liittyviä keskeisiä kysymyksiä, kuten ideologista identiteettiä ja seksuaalidentiteettiä. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 172). Kriisin onnistunut lopputulos on oman minän löytäminen ja kyky solmia pysyviä ihmissuhteita. Jos nuori epäonnistuu tässä kehitysvaiheessa, vaarana on identiteettiroolien hajaantuminen. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2008, 17).

Kehitystehtävä on normaaliin kehitykseen kuuluva tehtävä, joka on läpikäytävä, jotta yksilö voi edetä seuraavaan kehitysvaiheeseen. (Heikkinen-Peltonen ym. 2008, 16.) Aalbergin ja Siimeksen mukaan (2007, 67–68) nuoruuden kehityksellisenä tehtävänä on saavuttaa itse hankittu autonomia – itsenäisyys. Autonomian saavuttamiseksi nuoren on ratkaistava ikäkauteen kuuluvat kehitykselliset tehtävät, joita ovat:

1. Irrottautuminen lapsuuden vanhemmista, heidän tarjoamastaan turvasta ja heihin kohdistuvista toiveista sekä vanhempien löytäminen uudelleen aikuisen tasolla

2. Puberteetin johdosta muuttuvan ruumiinkuvan, seksuaalisuuden ja seksuaalisen identiteetin jäsentäminen
3. Ikätovereiden apuun turvautuminen nuoruusiän kasvun ja kehityksen aikana

2.3 Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja kognitiivinen kehitys

Murrosikä eli puberteetti kestää 2–5 vuotta ja sen aikana lapsesta kasvaa fyysisesti aikuinen. Fyysiset muutokset käynnistävät puberteetin, jonka seurauksena nuori saavuttaa sukukypsyyden. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 126). Hormonitoiminnan aktivoituminen käynnistää nuorena kasvupyrähdyksen ja kehon muuttumisen. Muutokset hämmentävät ja aiheuttavat nuorena entisen ruumiinkuvan hajoamisen ja vaikeuden hallita kehoa. (Rantanen 2004, 46). Tyttöillä ja pojilla kasvun ja kypsymisen aikataulut ovat erilaiset. Tyttöillä fyysinen kasvu ja rintojen ja sukupuolielinten kehittyminen on samanaikaista, kun vastaavasti pojat kasvavat myös murrosiän jälkeen fyysisesti. Tyttöillä murrosikä alkaa aiemmin verrattuna poikiin. (Aalberg & Siimes 2007, 15).

Tyttöillä alkavat kehittyä rintarauhaset, rinnat ja kohtu, sukupuolielimet kasvavat, lantio pyöristyy ja paino lisääntyy. Kuukautiset alkavat noin 13 vuoden iässä. Pojilla kivekset ja penis kehittyvät, siemensyöksyt alkavat, ihokarvoitus lisääntyy sekä parrankasvu ja äänenmurros alkavat. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 167). Puberteettimuutokset ovat psyykkisesti kuormittavia etenkin varhain kehittyvillä nuorilla. Pojat kokevat kehon muutokset pääosin myönteisinä kun taas tytöt suhtautuvat muutoksiin jossain määrin ristiriitaisesti. (Marttunen & Kaltiala-Heino, 2011, 563).

Fyysiset muutokset ja kehitys ovat edellytys nuoruusiän psyykkiselle kehitykselle. On normaalia, että kehityksellistä taantumista voi tilapäisesti tapahtua tässä psyykkisen kehityksen vaiheessa, pojilla useammin kuin tytöillä. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010, 42). Taantumaa tapahtuu pääasiallisesti psykososiaalisen kehityksen alueella. Se johtuu siitä, että nuori ei kykene hallitsemaan psyykkisillä keinoillaan lisääntyneitä yllykepainetta, vaan turvautuu lapsuuden keinoihin hallitakseen kiihtymystä ja levottomuutta. Taantumien kehityksellinen merkitys on lapsuuden varhaisten kokemusten uudelleenaktivoituminen. Taantumien seurauksena nuori saattaa korjata spontaanisti lapsuudenaikaisia traumoja. Taantuma on tarpeellinen, mutta myös uhka: kehitys voi vääristyä, hidastua tai jäädä pysyvästi taantuneeksi. (Aalberg & Siimes 2007, 77, 81).

Kehittyvä keskushermosto ja vilkastunut hormonitoiminta saavat nuoren etsimään voimakkaita elämyksiä, mutta impulssien säätelylle tarpeellinen aivoalue on vielä keskeneräinen. Impulsiiviselle käytökselle ja mielialan vaihteluille löytyy selitys keskushermoston kehityksestä. Etuotsalohkon alueet, jotka suodattavat yllykkeitä, säätelevät käyttäytymistä ja ennakoivat tekojen seurauksia, kypsyvät vasta myöhäisessä nuoruusiässä ja varhaisaikuisuudessa. (Sinkkonen 2012, 43).

Sosiaalinen kehitys näkyy nuoruudessa ihmissuhteissa ja taustalla vaikuttavat nuoruuden fyysiset ja psyykkiset muutokset. Nuoren ja vanhemman väliset konfliktit lisääntyvät ja nuoren tarve vanhemmista irrottautumiseen kasvaa. Nuori tulee kriittisemmäksi ja hän alkaa pohtia ihmissuhteitaan. Nuoren ja vanhempien välisillä konflikteilla on kaksi merkitystä: ne edistävät nuoruuden itsenäisyyden ja identiteetin kehittymistä ja kertovat muille nuoren muuttuvista odotuksista ja tarpeista. Nuoruudessa läheiseen ja vastavuoroiseen ihmissuhteeseen liittyminen on oleellinen kehityksellinen tehtävä. Ihmissuhteissa ystävyysuhteet korostuvat ja niiden avulla nuori voi tutkailla omaa minuuttaan ja harjoitella tulevia ihmissuhteita varten sekä keskustella kehossa ja mielessä tapahtuvista asioista tasavertaisesti. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 181–182, 184–185.)

Nuoruusiässä ajattelutaidot kehittyvät merkittävästi. Keskeinen muutos on aiempaa abstraktimpi, yleisellä tasolla tapahtuva ajattelun kehittyminen. Ajattelutaitojen kehittyminen luo pohjan laajemman maailmankuvan ja ideologian rakentamiselle. (Nurmi ym. 2006, 128 – 129). Nuori tarkastelee kriittisesti ja kyseenalaistaa aiemmin opittua. Tapa ilmaista itseään voi olla rajua ja ristiriitainen. Piaget'n ajattelun kehitysteorian ylin vaihe, muodollisten operaatioiden vaihe, sijoittuu nuoruusikään. Konkreettisesta ajattelusta siirrytään abstraktiin. Tässä vaiheessa nuori pystyy tekemään oletuksia siitä, mitkä asiat johtavat mihinkin (hypoteettinen päättely) ja johtopäätöksiä ilmiöistä (deduktiivinen päättely). Ominaista on myös abstraktien käsitteiden käyttäminen ja teorioiden rakentaminen päätelmien pohjalta. Kyseisiä taitoja tarvitaan ongelmanratkaisutilanteissa ja tiedonhankinnassa. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 170).

2.4 Kehitysprosessin vaihtelut ja häiriintyneen kehityksen tunnistaminen

Nuoruusiän kehitys näkyy ulospäin eri tavoin. Nuoren kehitysreitit voidaan jaotella karkeasti viidellä eri tavalla. Kehitys voi olla tasaista tai vaihtelevasti kuohuvaa ja tasaista. Joissakin tapauk-

sisä kehitys voi olla myös kovasti kuohuvaa. Kehityksen välttäminen ja hyppy suoraan aikuisuuteen ovat myös mahdollisia nuoren kehitysreittejä.

Kuohuva kehitys, yritys hypätä suoraan aikuisuuteen tai kehityksen välttäminen ovat merkkejä siitä, että nuori on kehityksellisissä vaikeuksissa. Erityisesti pojilla kuohuva kehitys voi ilmetä käytöshäiriöinä, epäsosiaalisuutena ja päihteidenkäyttönä, joihin tulisi varhain puuttua. (Rantanen 2004, 47–48).

Ajoittaisista suvantovaiheista huolimatta normaali nuori kehittyy koko ajan eteenpäin. Huolestua täytyy, jos nuori ei opi uusia taitoja tai siirry kehitysvaiheesta toiseen. Vakava ja kehitystä hidastava oireilu on tärkeä tunnistaa varhain, jotta nuori saisi apua ajoissa. Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto, oppilashuolto ja opetuksessa työskentelevät voivat tunnistaa varhain häiriintynyttä kehitystä ja ohjata hoitoon, jos on kyse vakavammista asioista. (Marttunen & Karlsson 2013, 11,13.) Nuoren kehitys on häiriintynyt ja oireiluun täytyisi puuttua, kun kehityksen pysähtymisen lisäksi nuoren toimintakyky on heikentynyt. (Marttunen & Kaltiala-Heino 2011, 564.)

Haasjoki & Ollikainen (2010, 30) ovat koonneet teoksessaan vakavan riskin hälytysmerkkejä, milloin nuori tarvitsee ammattiapua. Olemme koonneet alla olevaan taulukkoon vakavan riskin hälytysmerkkejä.

TAULUKKO 1. Vakavan riskin hälytysmerkkejä, jolloin nuori tarvitsee ammattiapua

(Haasjoki & Ollikainen 2010, 30)

Suhde itseen

- Nuori vahingoittaa itseään, on piittaamaton, ottaa riskejä, vakavasti vääristynyt kuva itsestä, nuori ei kykene huolehtimaan perustarpeistaan

Suhde vanhempiin

- Vakavat riidat, fyysiset yhteenotot, täydellinen eristäytyminen perheen vuorovaikutuksesta, kaikki vapaa-aika kotona tai käy vain nukkumassa kotona

Suhde ikätovereihin

- Vetäytyminen kaverisuhteista, ei ikätovereita, puuttuva kiinnostus ikätoverisuhteisiin, kehitysvaiheelle liian varhaiset seurustelu- tai seksisuhteet, väkivaltaisuus

Koulutyö

- Toistuvat, pitkittyvät poissaolot ilman ilmeistä syytä, yllättävä romahdus suoriutumisessa, keskittymisvaikeudet, vetäytyminen luokkayhteisöstä ja vuorovaikutuksesta, ongelmat suhteessa auktoriteetteihin, uhkaa väkivallalla

3 HAASTAVA KÄYTTÄYTYMINEN

Tässä kappaleessa käsittelemme haastavaa käyttäytymistä ilmiönä. Haastavan käyttäytymisen lisäksi olemme perehtyneet myös käytöshäiriöön, sillä haastava käyttäytyminen voi vaikeimmillaan ilmetä varsinaisina diagnosoitavina käytöshäiriöinä. (Honkanen & Suomala 2009, 53). Tulevina hoitoalan ammattilaisina on tärkeää ymmärtää haastava käyttäytyminen sen kaikkine muotoineen, sillä tulevassa työssämme saatamme kohdata käytöshäiriödiagnoosin saaneita lapsia ja nuoria. Opinnäytetyössämme emme halua korostaa käytöshäiriötä lääketieteellisenä diagnoosina. Teoriassa haluamme kuitenkin määritellä käytöshäiriön ominaispiirteitä, koska monilla nuorilla ilmenee käytöshäiriölle ominaisia piirteitä ilman, että heitä voitaisiin lääketieteellisesti diagnosoida käytöshäiriöiseksi. (Marttunen & Kaltiala-Heino 2011, 563).

3.1 Haastava käyttäytyminen

Nuoren haastava käyttäytyminen voi aiheuttaa koulussa monenlaista huolta. Haastava käyttäytyminen on aggressiivista, impulsiivista tai passiivista käyttäytymistä, joka johtaa negatiivisten odotusten kehään ja sanktioihin. Haastavasti käyttäytyvä nuori ei toimi kehityksensä ja ikänsä tai tilanteen, ympäristön ja kulttuurin edellyttämällä tavalla. Haastavan käyttäytymisen taustalla voi olla muun muassa kulttuurisia, kasvatuksellisia ja neurologisia syitä. Suojaavia tekijöitä ovat hyvät älylliset ja kyvylliset lähtökohdat, temperamentti ja kyky solmia ihmissuhteita. Myös vähintään yksi merkittävä aikuinen lapsen elämässä, myönteisiä vahvuuksia tukevat elinolot, hyvä koulumenestys ja harrastukset ovat suojaavia asioita. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että varhaisista ikävuosista lähtien tällaisella käyttäytymisellä on jatkuvuutta. Haastava käyttäytyminen voi esiintyä epäsoσιαalisen käyttäytymisen merkkeinä, käyttäytymisen häiriöinä tai varsinaisina käytöshäiriöinä. Haastava käyttäytyminen voi olla lyhytkestoista ja ohimenevää, mutta toistuvasti esiintyessään ja jatkuessaan nuori tarvitsee ammattiapua. (Honkanen & Suomala 2009, 51, 53–54.)

Koulussa haastava käyttäytyminen näkyy pojilla usein suorana aggressiivisuutena esimerkiksi ympärillä olevien toverien häiritsemisenä, sopimattomana kielenkäyttönä, äänekkäänä huuteluna tai seinien potkimisena. Kun vaikeudet kasautuvat, syntyy helposti negatiivisen käyttäytymisen kehä. Aggressiivisuus voi aiheuttaa vaikeuksia opettaja- ja toverisuhteissa, josta seuraa koulumo-

tivaation lasku ja sitä kautta heikko koulumenestys. Vaikeuksien kasaantumiseen voi liittyä päihteiden käyttöä ja hakeutumista epäsosiaaliseen seuraan. Tytöillä aggressiivisuus on epäsuurempaa poikiin verrattuna ja se ilmenee muun muassa takanapäin juoruiluna tai jonkun jättämisenä ryhmän ulkopuolelle. (Honkanen & Suomala 2009, 52.)

Oppijan haastavaan käyttäytymiseen vaikuttavat huoltajien ja oppilaitoksen henkilöstön odotukset, kasvun ja kehityksen haasteet sekä vertaissuhteet. (Honkanen & Suomala 2009, 52). Yleisimpiä haastavan käyttäytymisen syitä ovat muun muassa opittu toimintamalli, kommunikoinnin pulmat, vaikeus ymmärtää sosiaalisia tilanteita, struktuurin puute, turvattomuus, itsetunnon heikkous sekä tunteiden tunnistamisen ja käsittelyn vaikeudet. Stressin sosiaalinen vaikutus on mukana käynnistämässä ja ylläpitämässä haastavaa käyttäytymistä. (Kerola & Sipilä 2007, 22, 32.)

Haastava käyttäytyminen voi viestiä siitä, että nuori ei osaa toimia toisin, haluaa arvostusta ja huomiota, haluaa ikätovereidensa hyväksynnän, yrittää välttää työtä tai ei ole tottunut aikuisten asettamiin rajoihin. Haastavasti käyttäytyvillä on monesti yhteisiä tunnusmerkkejä, esimerkiksi oppimisvaikeudet, ailahtelevat tunteet ja vähäinen positiivisten suhteiden määrä aikuisiin. Erityisesti tulisi pitää mielessä, että haastavasti käyttäytyvät ovat monesti onnettomia, kyvyttömiä tai haluttomia. (O'Regan 2012, 9–10.)

Haastavasti käyttäytyvät nuoret ovat usein sisimmässään arkoja ja epävarmoja ja puolustautuminen voi ilmetä uhkaavana käytöksenä ja uhmana. Haastavasti käyttäytyvä henkilö on häiritsevä, keskittymiskyvytön ja tarkkaavaisuuden suuntaaminen ja ylläpito sekä tehtävästä toiseen siirtyminen voi olla vaikeaa. Alisuoriutuminen on tyyppillistä ja toiminta ei vastaa henkilön älykkyystasoa: kykyjä ei tuoda esille ja suoriutuminen on omaa tasoa heikompaa. Haastavasti käyttäytyjä ajattelee asioita monesti vain omalta kannaltaan, mikä näkyy itsekeskeisyytenä. (Honkanen & Suomala 2009, 55.)

3.2 Käytöshäiriö

Tässä työssä käytämme termiä haastava käyttäytyminen yläkäsitteenä, jonka alle käytöshäiriö sijoittuu. On normaalia, että lapsilla ja nuorilla ilmenee satunnaisesti käytöshäiriöille ominaista epäsosiaalista käyttäytymistä. Varsinaisesta käytöshäiriöstä on sekä tytöillä että pojilla erotettu

normaalin nuoruusiän kapinakehitysvaihe, johon liittyy nuoruusiän aikana lieviä käytöshäiriöoireita, mutta nämä nuoret palaavat aikuisuudessa normatiiviselle kehitystielle. Yksittäiset epäsosiaaliset teot ovat nuoruudessa tavallisia, joita voidaan pitää merkinä nuoren oman tien hakemisesta. (Lehto-Salo & Marttunen 2008, hakupäivä 25.2.2014; Marttunen & Kaltiala-Heino 2011, 563.)

Käytöshäiriöstä on kyse, kun epäsosiaalinen käytös on jatkuvaa ja yhdistyy jokapäiväisen toimintakyvyn huononemiseen koulussa ja kotona. (Kauffman 2005, 285). Käytöshäiriö on lapsuus- tai nuoruusiässä alkava pitkäkestoinen ja toistuva epäsosiaalinen käyttäytymistapa, joka rikkoo muiden perusoikeuksia ja ikäkauteen kuuluvia sosiaalisia normeja. (Suvisaari & Manninen 2009, hakupäivä 25.2.2014.) Käytöshäiriölle ominaista epäsosiaalista oireilua on muun muassa kehitystasoon nähden vaikeat kiukkukohtaukset, valehtelu ja lupausten rikkominen, tappeluiden aloittaminen, tahallinen omaisuuden tuhoaminen, varastelu ja koulupinnaus. Lisää käytöshäiriöoireita on listattuna liitteessä 1. Useissa tutkimuksissa arviot käytöshäiriöiden yleisyydestä ovat vaihdelleet 5 ja 10 prosentin välillä. Käytöshäiriö on noin viisi kertaa yleisempää pojilla tyttöihin verrattuna. (von der Pahlen & Marttunen 2013, 97).

Suomessa käytössä olevan ICD-10-tautiluokituksen mukaan käytöshäiriöt voidaan jakaa neljään eri ryhmään: perheen sisäiseen, epäsosiaaliseen ja sosiaaliseen käytöshäiriöön sekä uhmakkuushäiriöön. Perheen sisäisessä käytöshäiriössä oireilu ilmenee perheen sisällä ja vuorovaikutussuhteet kodin ulkopuolella ovat normaaleja. Oireilu perheen sisällä on kuitenkin vakavaa, esimerkiksi väkivaltaisuutta. Epäsosiaalisesta käytöshäiriöstä kärsivät lapset eivät epäsosiaalisen tai aggressiivisen käytöksen lisäksi kykene läheisiin, vastavuoroisiin ihmissuhteisiin samanikäisten kanssa ja voivat jäädä kaveripiirin ulkopuolelle. Sosiaalisessa käytöshäiriössä lapsella tai nuorella on ikätasoisia ystävyssuhteita ja usein kaveriporukka syyllistyy epäsosiaaliseen käyttäytymiseen yhdessä. (Suvisaari & Manninen 2009, hakupäivä 25.2.2014.) Uhmakkuushäiriö on tyypillinen nuoremmilla, alle 10-vuotiailla lapsilla ja voi edeltää käytöshäiriön syntyä. Sitä pidetään käytöshäiriön lievempänä muotona tai esiasteena. (von der Pahlen & Marttunen 2013, 98).

Kansainvälisesti käytetty DSM-IV-luokitus jaottelee käytöshäiriön alkamisiän perusteella lapsena alkavaan (alle 10 vuotta) ja nuorena alkavaan muotoon (yli 10 vuotta). Varhain alkavalla käytöshäiriöllä on huonompi ennuste kuin nuoruusiässä alkaneella. (Suvisaari & Manninen 2009, hakupäivä 25.2.2014.) Nuoruusiässä alkava käytöshäiriöoireilu ei yleensä myöskään ole yhtä pitkäaikaista kuin lapsuudessa alkava. (Marttunen & Kaltiala-Heino 2011, 578.) Lapsena alkaneeseen käytöshäiriöön liittyy usein ongelmia neuropsykologisessa toimintakyvyssä sekä oppimi-

sessä, kun taas nuoruusiässä alkaneissa käytöshäiriöissä on harvemmin neuropsykologista kypsymättömyyttä ja aggressiivisuutta. (von der Pahlen & Marttunen 2013, 97). Nuoruusiässä alkavan käytöshäiriön syntyyn nähdään vaikuttavan voimakkaasti käytöshäiriön suuntaan vetävän ystäväpiirin jopa siinä määrin, että ilman tällaista ystäväpiiriä nuorelle ei lainkaan kehittyisi käytöshäiriötä. (Lehto-Salo & Marttunen 2006, 101.)

Pojilla käytöshäiriöoireilu on enemmän ulospäin aggressiivista verrattuna tyttöihin, kuten tappe-
lua, varastelua ja ilkivaltaa. Tyttöillä oireet ilmenevät valehteluna, karkailuna ja lintsauksena. (Kauffman 2009, 286.) Pojilla käytöshäiriö alkaa tyttöihin verrattuna useammin jo lapsena ja tyttöjen käytöshäiriö alkaa poikia useammin vasta nuorena. (von der Pahlen & Marttunen 2013, 98).

Käytöshäiriöisillä nuorilla on yhteisiä piirteitä, kuten huono empatiakyky, toisten tekojen ja motiivien väärin tulkitseminen, kyvyttömyys kokea syyllisyyttä tai katumusta, huono itsetunto naamioitu-
na koulussa itsevarmuuden ja ”kovisroolin” taakse, huono pettymysten sietokyky sekä impulssi-
kontrolli ja vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa. Sosiaalisen selviytymisen ongelmat johtavat vaikeuksiin ystävyys-suhteissa, jolloin käytöshäiriöinen nuori voi helposti ajautua koulukiusaajaksi. Opettaja voi huomata nuoren koulun käymisessä vaikeuksia, jopa sen keskeytymisen. (Lehto-Salo & Marttunen 2006, 101.)

Käytöshäiriön taustalla ei ole yhtä yksittäistä tekijää. Sekä lievissä että vakavissa käytöshäiriön muodoissa sosiaalisella ympäristöllä on merkitystä ongelman syntymiseen. Etenkin vakavissa käytöshäiriömuodoissa geneettiset ja biologiset tekijät vaikuttavat häiriön syntyyn. (Kauffman 2005, 290). Käytöshäiriön kehittymiseen vaikuttaa riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden yhteisvaikutus. Käytöshäiriön todennäköisyys lisääntyy riskitekijöiden kasaantuessa. Käytöshäiriöltä suojaavia tekijöitä ovat sosiaalisuus ja kyky luoda ikätoverisuhteita, hyvät älylliset lähtökohdat ja sopeutuvainen temperamentti. Käytöshäiriöltä suojaavat myös hyvä koulussa selviytyminen, harrastukset, myönteisiä kykyjä tukevat elinolot ja vähintään yksi merkittävä aikuinen nuoren elämässä. (Lehto-Salo & Marttunen 2006, 104.)

Käytöshäiriön riskitekijät voidaan jakaa neljään pääryhmään: nuoreen itseensä, nuoren ja vanhemman väliseen suhteeseen, perheen psykososiaalisiin olosuhteisiin ja yhteiskuntaan liittyviin tekijöihin. Ympäristötekijöiden nähdään vaikuttavan voimakkaammin geneettiseen perimään verrattuna käytöshäiriön synnyssä tarkasteltaessa nuoreen liittyviä riskitekijöitä. Kuitenkin käytöshäiriöihin usein liittyvät oireet, kuten aggressiivisuus ja yliaktiivisuus ovat yleisesti periytyviä.

Tarkkaavaisuushäiriö lisää käytöshäiriöriskiä tytöillä 40-kertaiseksi ja pojilla 14-kertaiseksi. (Lehto-Salo & Marttunen 2006, 105.)

Nuoren ja vanhemman väliseen suhteeseen liittyvänä riskitekijänä voidaan nähdä turvaton kiintymyssuhde, joka voi altistaa erilaisille psyykkisille häiriöille. Lapsen ja vanhemman välinen suhde ohjaa lapsen myöhempää kasvua. On arvioitu, että 60 % nuorten epäsosiaalisista käytösongelmista selittyy aggressiivisella, impulsiivisella ja epäjohtonmukaisella vanhemmuudella. Perheen psykososiaalisiin olosuhteisiin liittyviä riskitekijöitä ovat vanhemman tai vanhempien psyykkiset ongelmat ja päihteiden käyttö, työttömyys, lapsen hyväksikäyttö, rikollisuus, perheväkivalta, perheiden rikkoutuminen, vanhempien matala koulutustaso ja jaksamattomuus tai kyvyttömyys vanhempana. Yhteiskuntaan liittyvistä riskitekijöistä asuinympäristön köyhyys, väkivaltaisuus, päih-teille altistava elinympäristö ja kulttuuri sekä kaupungissa asuminen altistavat käytöshäiriön synnylle. (Lehto-Salo & Marttunen 2006, 105.)

Käytöshäiriöisellä nuorella on usein taustalla myös muita samanaikaisia mielenterveyden häiriöitä, joista yleisimpiä ovat ADHD, depressio sekä ahdistuneisuus- ja päihdehäiriöt. (Marttunen & Kaltiala-Heino 2011, 568.) Joskus raja käyttäytymisen häiriön ja oppimisvaikeuden välillä on vaikea erottaa. Voi olla vaikea tunnistaa, onko kyseessä käyttäytymisen häiriö ilman oppimisen vaikeutta vai oppimisen vaikeudesta johtuva käyttäytyminen. Voidaan kuitenkin sanoa, että oppimisvaikeudella on neurologinen tausta, kun taas käyttäytymishäiriö liittyy käytökseen ja sosiaalisiin suhteisiin. (Honkanen & Suomala 2009, 57–58.)

4 HAASTAVASTI KÄYTTÄYTYVÄN JA KÄYTÖSHÄIRIÖISEN NUOREN KOHTAAMINEN KOULUSSA

Nuoruusikä on haastava muutosvaihe ja koululla on merkittävä rooli nuoren elämään vaikuttamisessa. Opettajat pystyvät erottamaan hyvin nuoren normaalista poikkeavan kehityksen kulun, koska he näkevät työssään koko ikäluokan kirjon. (Haasjoki & Ollikainen 2010, 12–13.) Haastavaan käyttäytymiseen tulisi puuttua välittömästi yhteistyössä huoltajien kanssa. Nuoren käytökseen vaikutetaan parhaiten kannustuksen ja positiivisen palautteen avulla vahvuuksien kautta. (Honkanen & Suomala 2009, 54.) Käytöshäiriöön puuttumisessa tärkeänä pidetään arkielämän vakiinnuttamista. Koulun osalta se tarkoittaa säännöllistä koulunkäyntiä, sopivaa oppimisympäristöä sekä realistisia oppimistavoitteita. (Lehto-Salo & Marttunen 2006, 106; Honkanen & Suomala 2009, 54.)

Käytöshäiriöiset nuoret tulevat parhaiten toimeen ihmisten kanssa, joita he kunnioittavat. Opettaja voi osoittaa oppilaalle, että nuori voi saada kunnioitusta käyttäytymällä hyvin, jolloin kunnioitus saavutetaan myönteisten tekojen kautta. Käytöshäiriöiset nuoret yrittävät usein hallita opettajia ja ottaa johtajan aseman. Nuoren teot ovat usein laskelmoituja. Tällöin opettajan luokan hallintatointoja koetellaan, mutta opettajan ja oppilaan välinen molemminpuolinen kunnioitus on avainasemassa kohtaamistilanteessa. Oli kyseessä miten hankala tilanne tahansa, opettajan tulee säilyttää mallittansa ja ratkaista tilanne positiivisella tavalla. Koulussa käytöshäiriöinen nuori antaa monesti vain osan itsestään näkyä muille ja moni opettaja kokeekin esimerkiksi nuoren oikean osaamistason arvioinnin haastavaksi. (O'Regan 2012, 82–86.)

Greene (2009, 24) esittää, että tulistuvan nuoren ongelman taustalla voi olla taitojen puute, jolloin nuori ei osaa toimia tilanteen vaatimalla tavalla. Hänen mukaansa opettajan tulisikin toimia mieluummin taitojen opettajana kuin rangaistusten jakajana, sillä haastavaa käytöstä voidaan vähentää parhaiten opettamalla taitoja.

Opettaja joutuu ottamaan vastaan paljon paha oloa käytöshäiriönuoren kanssa työskennellessä. Opettaja toimii koulussa nuorten purkausten vastaanottajana ja tunteiden sanottajana eli palauttaa tunteet oppilaalle takaisin sellaisessa muodossa, että tämä voi käsitellä niitä. Ikävien tunteiden vastaanottamisesta huolimatta opettajan ei tule kuitenkaan hyväksyä huonoa käytöstä,

vaan ohjata käytöstä hyväksyttävään suuntaan. (Savolainen 2010, hakupäivä 12.3.2014; Rowe 2010, hakupäivä 27.3.2014.)

Käytöshäiriöisen nuoren kohtaamisessa opettajan tulisi huomioida nuoren arvostaminen ja ainutlaatuisuus. Nuorella voi olla epäilevä suhtautuminen opettajaan, jolloin opettajan tulee rakentaa luottamuksellinen suhde oppilaaseen ja antaa muutokselle aikaa. Rutiinit luovat turvaa ja nuoren tuleekin tietää, mitä häneltä odotetaan ja hänet täytyy pitää ajan tasalla. Käytöshäiriöisen ohjauksessa toistoja tarvitaan paljon ja muutokset tulevat pienin askelin. Opettajan tulisikin ottaa huomioon positiiviset muutokset ja antaa niistä palautetta. Käytöshäiriönuoren heikon itsetunnon vuoksi itsetunnon vahvistaminen, onnistumisen elämysten tarjoaminen sekä vahvuuksien etsiminen ja niissä tukeminen on tärkeää huomioida kohtaamistilanteessa. Nuorta ei tulisi koskaan nolata jo valmiiksi heikon itsetunnon vuoksi. (Savolainen 2010, hakupäivä 12.3.2014.)

Palkinnot positiivisesta käytöksestä motivoivat käytöshäiriöistä sekä vakuuttavat häntä siitä, että hyvällä käyttäytymisellä on oikeasti positiivisia seurauksia. Opettajan tulee asettaa selkeitä päämääriä ja rajoja nuorelle sekä kehittää keinoja tarkkailla käytöstä. (Rowe 2010, hakupäivä 27.3.2014.) Jos nuorta moititaan koulussa, tulisi se kohdistaa käytökseen eikä nuoreen. Syyseuraussuhteen tulee olla hyvin selvä ja tilanteiden purkamisessa varmistettava, että nuori ymmärtää, mistä rangaistus johtuu. Hänen kanssaan on myös käytävä läpi, kuinka vastaavassa tilanteessa seuraavalla kerralla tulisi toimia. (Savolainen 2010, hakupäivä 12.3.2014.)

Koululla tulee olla yhtenäinen linja nuoren kohtaamistilanteessa käyttäytymisen suhteen ja oppilaan ympärille tulisi luoda verkosto, joka tekee yhteistyötä samansuuntaisesti. Syyttelevän asenteen sijaan vanhempien kanssa tulee pyrkiä yhteistyöhön, sillä he tarvitsevat usein tukea kasvatustyössä. Opettajan ei tulisi unohtaa omaa jaksamistaan, vaan hänen tulee luoda omia tilanteidenpurkukeinoja ja käyttää työnohjausta. (Savolainen 2010, hakupäivä 12.3.2014.)

5 TUTKIMUKSEN TAUSTA, TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvailla 6. luokan opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta. Kuvailevan tutkimuksemme avulla saamme opettajien kertomaa kokemuksellista tietoa haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamistilanteista koulu yhteisössä. Tutkimuksemme tuotetun tiedon avulla voidaan kuvata ja profiloida niitä keskeisiä ominaisuuksia, mitä haastavasti käyttäytyvään nuoreen liittyy ja miten nuori kohdataan, kun hän käyttäytyy opettajien kuvaamana haastavasti. Tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla on tavoitteena myös kehittää haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen tapaa sellaiseen suuntaan, että nuori tulee paremmin huomioiduksi ja kuulluksi. Samalla voidaan ennaltaehkäistä haastavasti käyttäytyvän nuoren käytösoireilun pahenemista. Tutkimustulosten pohjalta pyrimme myös visualisoimaan koulu yhteisölle haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamiseen liittyviä keskeisiä haasteita sekä toimivia käytäntöjä. Tutkimuksen tavoite on myös oman ammatillisen osaamisemme kehittäminen ennaltaehkäisevässä mielenterveystyössä.

Tutkimuksemme on osa laajempaa kouluhyvinvointihanketta, jonka sisällä tehdään useampia opinnäytetöitä sekä ammattikorkeakoulu- että ylemmällä ammattikorkeakoulutasolla. Hyvinvointihankkeen tarkoituksena on yleisellä tasolla hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja riskien ennaltaehkäisy. Hankkeeseen kuuluvat Kempeleen kunnan Santamäkitalon ja Kirkonkylän koulut. Omassa tutkimuksessamme yhteistyökumppanimme toimii Kirkonkylän koulu.

Tutkimuksemme tutkimustehtävät ovat:

1. Miten opettajat määrittelevät ja millaisia kokemuksia heillä on haastavasti käyttäytyvästä nuoresta?
2. Millaisia kokemuksia opettajilla on haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta?
3. Millaisia kokemuksia opettajilla on haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen kehittämiskohteista ja haasteista?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Metodologia

Tutkimusmenetelmän valintaa määrittävät kysymykset siitä, mikä on tutkimuksen tavoite ja mil-laista tietoa tavoitellaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan muun muassa ih-misten kokemuksia, käsityksiä ja näkemyksiä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen, 2009, 49–50.) Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkimuksessa tutkittavaa kohdetta pyritään kartoittamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161.) Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tuottaa uutta tietoa, vaan vahvistaa jo olemassa olevaa tietoa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 49). Valitsimme kvalitatiivisen tutkimusotteen, koska haluamme kokonaisvaltaisen käsityksen haastavasti käyttä-tyvän nuoren kohtaamisesta koulussa. Laadullinen tutkimus sopii hyvin tutkimuksen lähtökohdak-si, koska haluamme kuvailla opettajien kokemuksia.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto kerätään melko strukturoitumattomasti ja luonnollisissa tilanteissa. Tutkimuksen piirteinä korostuvat erityisesti muun muassa pehmeys ja joustavuus, tulosten ainutlaatuisuus ja syvyys. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 56.) Kvalitatiivinen tutkimus on kokonaisuus, jossa aineiston keruusta ja niiden pohdinnoista siirrytään analysointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 68). Tutkimuksessamme meitä kiinnostaa erityisesti tutkimuksen ainut-laatuisuus ja ilmiön syvä ja rikas ymmärrys.

6.2 Tutkimukseen osallistuvien valinta

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöillä, joilta tietoa kerätään, on riittävästi koke-musta ja tietämystä aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 85). Tutkimuksessamme käytimme laa-dulliselle tutkimukselle ominaista tarkoituksenmukaista tutkimukseen osallistuvien valintaa. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija valitsee tietoisesti tietyt osallistujat ja tapahtumat tutkimuksensa aineis-toksi. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 85). Tarkoituksenmukainen tutkimukseen osal-listuvien valinta näkyy tutkimuksessamme niin, että keräsimme juuri opettajien kokemuksia haas-tavasti käyttäytyvien nuorten kohtaamisesta. Opettajat kohtaavat nuoria päivittäin kouluyhteisös-

sä ja ovat avainasemassa silloin, kun nuoren tilanne ja haastava käyttäytyminen on muuttumassa käytöshäiriöiseen suuntaan. Tällöin nuoren avun tarve tulee arvioida alan asiantuntijoiden kanssa yhdessä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa osallistujiksi riittää vain muutama henkilö. Kun yksittäistä tapausta tutkitaan kyllin tarkasti, saadaan näkyviin usein toistuvat asiat. (Hirsjärvi ym. 2013, 182.)

Halusimme haastatella sellaisia 6. luokan opettajia, joilla on jo kokemusta ja tietämystä haastavasti käyttäytyvien nuorten kohtaamisesta pitemmältä ajalta. Tutkimukseen osallistuvien määräksi tarvitsimme kolmesta neljään luokanopettajaa. Saimme Kempeleen Kirkonkylän koulun rehtorilta luvan tutkimuksellemme keväällä 2014. Rehtori välitti tutkimussuunnitelmamme 6. luokan opettajille nähtäväksi ja opettajilla oli pari viikkoa aikaa ilmaista halukkuutensa tutkimukseen osallistumisesta. Opettajien vapaaehtoisuuden perusteella olimme yhteyksissä tutkimukseen osallistuviin opettajiin. Koulusta kolme opettajaa lupautui haastateltaviksi, joista kaksi oli luokanopettajia ja yksi erityisopettaja.

Koska tarvitsimme tutkimukseen osallistuviksi 6. luokan opettajia, joilla on kokemuksia haastavasti käyttäytyvistä nuorista ja heidän kohtaamisestaan, toteutui tutkimukseen osallistuvien valinta myös harkinnanvaraisesti.

6.3 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmissä tutkittavien näkökulmien tulisi päästä esille. Näitä metodeja ovat haastattelu, havainnointi sekä tekstien ja dokumenttien analysoiminen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 93.) Tutkimuksessamme käytimme yksilöhaastattelua aineistonkeruumenetelmänä. Päädyimme yksilöhaastatteluun, sillä halusimme kerätä mahdollisimman kattavasti tietoa haastateltavilta opettajilta tutkimusaiheesta. Kun haastattelimme tutkittavia yksitellen, pystyimme kohdentamaan huomiomme haastattelutilanteessa haastateltavaan yksilönä. Yksilöhaastattelu on tavallisin haastattelun muoto. Muita haastattelumuotoja ovat parihaastattelu ja ryhmähaastattelu. (Hirsjärvi ym. 2013, 210.)

Haastattelussa tutkija kerää tietoa haastateltavan henkilön kokemuksista, tunteista, käsityksistä ja ajatuksista. Haastattelu eroaa keskustelusta siinä mielessä, että se on keskustelua, jolla on en-

nalta päätetty tarkoitus. Haastattelutilanteessa keskustelu etenee haastateltavan ehdoilla ja hän pyrkii saamaan vastauksia etukäteen laatimiinsa kysymyksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 41–42.)

Haastattelutyypinä tässä tutkimuksessa käytimme teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua, joka on välimuoto lomake- ja avoimelle haastattelulle. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa etukäteen. (Hirsjärvi ym. 2013, 208.) Tällä ennakkovalmistelulla pyritään varmistautumaan siitä, että kaikki tutkittavan ilmiön osa-alueet tulevat käsitellyiksi haastattelutilanteessa. (Kananen 2009, 73). Teemahaastattelussa korostuvat ihmisten tulokset asioista sekä heidän asioille antamat merkitykset. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 75). Halusimme laajan kuvan tutkimuksemme teemasta, joten teemahaastattelu sopi hyvin aineistonkeruun menetelmäksemme. Lähetimme tutkimukseemme osallistuville opettajille etukäteen sähköpostilla haastattelun teemarungon (liite 4) ja saatekirjeen (liite 2) tutkimukseen osallistumisesta luettavaksi.

Teemahaastattelu etenee etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien kysymysten varassa. Tutkimustehtävät ohjaavat sen, mihin kysymyksiin haastattelussa pyritään löytämään vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 75.) Tutkimuksessamme haastattelun pääteemana oli haastavasti käyttäytyvä nuori. Haastattelumme alateemoina olivat haastava käyttäytyminen ilmiönä, haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaaminen sekä haasteet ja kehittämissuositukset haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa.

Teemahaastattelutilanteessa teemojen käsittelyn järjestyksellä ei ole merkitystä, vaan sillä, että vastaaja antaa oman kuvauksensa kaikista teema-alueista. On tärkeä huolehtia siitä, että haastattelutilanne etenee teemojen mukaisesti ja haastateltava henkilö pysyy asetetuissa teemoissa. Haastattelutilanteessa teemat esitetään haastateltaville kysymyksinä. Sellaisia kysymyksiä tulisi välttää, joihin voi vastata suoraan kyllä tai ei. Kysymyksillä, jotka alkavat sanoin mitä, millainen, miksi, miten, saadaan laajempia ja kokemuksia kartoittavia vastauksia. Haastateltavaa voi pyytää myös kuvailemaan tai kertomaan asioita. (Vilka 2005, 101, 103–105.)

Aineiston keräsimme touko-kesäkuussa 2014. Kahta opettajaa haastattelimme koululla luokkahuoneessa ja yhtä eräässä Oulun puistossa. Haastattelutilanteen alussa kävimme vielä läpi haastattelun kulkua sekä annoimme opettajalle allekirjoitettavaksi suostumuslomakkeen haastatteluun osallistumisesta (liite 3). Haastatteluiden nauhoittamista varten varasimme kaksi Oulun ammatti-

korkeakoulun nauhuria. Halusimme varmistaa haastatteluiden onnistumisen nauhoittamalla haastattelut kahdella laitteella.

Tutkimuksessamme toimimme kummatkin haastattelijoina vuorotellen, mutta kuitenkin niin, että yhtä opettajaa haastatellessa vain toinen suoritti haastattelun ja toinen vastasi laitteiston toimivuudesta ja haastattelun havainnoinnista tekemällä muistiinpanoja. Haastattelimme kaksi opettajaa yhdessä. Yksi haastatteluista tehtiin yksin haastatellen, sillä toisella meistä oli kyseisenä ajankohtana peruuttamaton meno.

Haastattelut tehtiin eri päivinä ja kuhunkin haastatteluun oli varattu aikaa noin tunti. Haastattelut suoritettiin koululla opettajien työpäivän lomassa. Puistossa haastateltu opettaja osallistui haastatteluun kesälomallaan. Haastattelut etenivät pääsääntöisesti teemarungon mukaisesti ja ne kestivät keskimäärin tunnin. Puistossa tehty haastattelu ei keskeytynyt kertaakaan, mutta koululla haastatteluja keskeyttivät opettajan puhelimeen vastaaminen, koulun kellon soiminen ja ulkopuolisen henkilön käynti luokkatilassa. Haastattelut etenivät keskustelumaisesti ja haastattelijoina esitimme tarkentavia lisäkysymyksiä sekä toistimme tarvittaessa alkuperäisen kysymyksen.

Haastattelijoina onnistuimme mielestämme hyvin viemään keskustelua eteenpäin. Tarkentavia kysymyksiä ei juuri tarvinnut esittää, sillä opettajat olivat perehtyneet keskusteluaiheisiin hyvin ennakkoon lähettämämme saatekirjeen ja haastattelun teemarungon pohjalta. Ilmapiiri haastattelutilanteissa oli avoin ja rentoutunut. Pidimme itse ilmapiiriä yllä keskustelemalla haastattelun alku- ja loppupuolella myös muista aiheista kuin haastattelun pääteemoista.

6.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

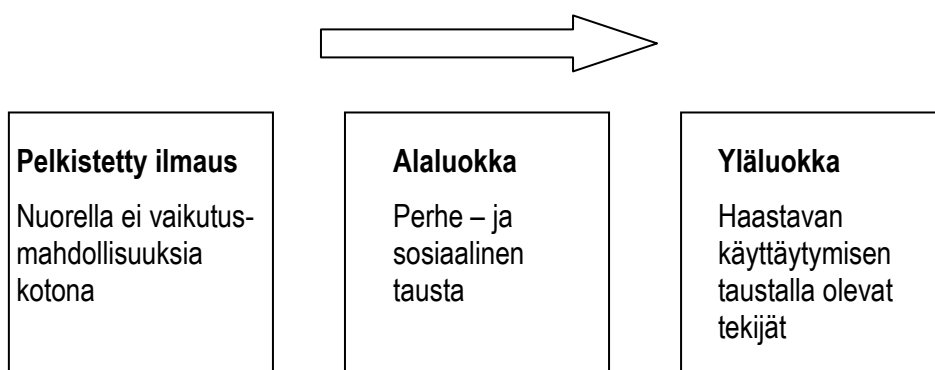
Valmiin aineiston eli opettajien haastattelujen analyysiin käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin menetelmässä aineistoa tiivistetään ja lähestytään tutkimustehtävien ja päättelyn näkökulmasta, jolloin ilmiötä pyritään kuvaamaan yleistävästi. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 133–134.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston hankinta eli se, miten tutkittava ilmiö määritellään, on vapaata suhteessa teoriassa tiedettävään tietoon tutkittavasta ilmiöstä. Täten siis aikaisemmillä tiedoilla tai teorioilla tutkittavasta ilmiöstä ei ole mitään

tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa, koska analyysi on aineistolähtöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 95, 98.)

Aineiston keräämisen jälkeen aloimme muuttaa sitä analysoitavaan muotoon. Aluksi kuuntelimme opettajien haastattelut useampaan kertaan ja kirjoitimme auki haastattelujen nauhoitukset. Aineistojen analyysi aloitetaan useimmiten kirjoittamalla haastattelunauhojen materiaali tekstiksi eli litteroimalla. Materiaali kirjoitetaan yleensä sanasta sanaan. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 132.) Tutkimukseemme kertyi haastatteluaineistoa kaikista haastatteluista yhteensä 33 sivua. Fonttina käytimme Times New Romania, riviväli 1,5 ja fontin koko 12.

Aineistolähtöinen laadullinen eli induktiivinen aineiston analyysi jaotellaan karkeasti kolmeen osaan, joita ovat aineiston pelkistäminen eli redusointi, aineiston ryhmittely eli klusterointi ja teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. Aineiston pelkistämässä analysoitava tieto eli tässä tapauksessa opettajien haastattelut pelkistettiin niin, että aineistosta karsittiin epäolennainen tieto pois. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä. Pelkistetyt ilmaukset kokosimme erilliseen Word-tiedostoon. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 108–109.)

Ryhmittely koostuu erilaisuuksien ja yhtäläisyyksien etsimisestä ja lopuksi kategorioille annetaan sisältöä kuvaava nimi. Pelkistetyistä ilmauksista etsimme samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samankaltaiset asiat yhdistimme alaluokiksi ja annoimme luokille niitä kuvaavan nimen. Ryhmittelyn jälkeen siirryimme abstrahointiin eli käsitteellistämiseen. Abstrahoinnissa alkuperäisilmauksista edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Alaluokista muodostetaan yläluokkia ja tätä jatketaan niin kauan kuin se on mahdollista. Abstrahoituamme aineiston saimme muodostettua alaluokista yhteensä kahdeksan yläluokkaa. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 108–111.) Alla demonstroimme esimerkkinä analyysipolun kulun.

KUVIO 1. Esimerkki analyysipolun kulusta

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustuloksemme koostuvat erään Kempeleen alakoulun 6. luokan opettajien kokemuksista haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta koulussa, joita he kertoivat haastattelutilanteissa. Aineistosta tuloksiksi muodostui kahdeksan yläluokkaa. Näitä ovat haastavan käyttäytymisen ilmeneminen, haastavan käyttäytymisen taustalla olevat tekijät, haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaaminen, koulun toimintamalli haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa, opettajan toiminta epäiltäessä nuoren ammattiavun tarvetta, opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen vaikeuksista, nuoren kohtaamisen kehittäminen opettajan omassa työssä ja koulun toiminnan kehittäminen nuoren kohtaamisen parantamiseksi. Ylä- ja alaluokkia havainnollistavat kuviot 1–8, jotka löytyvät liitteestä 5.

Haastattelutilanteen alussa pyysimme opettajia määrittelemään haastavan käyttäytymisen ilmiönä. Opettajilla oli hyvin moninaisia määritelmiä haastavasta käyttäytymisestä, joten päädyimme avaamaan määritelmät tekstissä, emmekä ryhmittelemään niitä, kuten muiden haastatteluaiheiden osalta olemme tehneet.

Opettajien vastauksista kävi ilmi, että haastavan käyttäytymisen määritteleminen on vaikeaa ja monimutkaista. Käyttäytymisen taustalla voi olla vaikuttamassa useita asioita, joita ovat esimerkiksi oppimisvaikeudet ja huono koulumotivaatio. Toisaalta vastauksista kävi ilmi, että haastavaa käyttäytymistä voi ilmetä kaikilla jossakin vaiheessa. Haastavalla käyttäytymisellä on opettajien mukaan erilaisia muotoja, joka voi näkyä oppilaan oman oppimisen kärsimisenä tai muiden työrauhan häiriintymisenä luokkatilassa.

”- jollain tavalla vaarantaa omaa tai muitten turvallisuutta tai heikentää sitä oppimistilannetta niin, että oppiminen ei oo mahdollista.”

”- oppilailla tulee erilaisia kehityskausia ja näin niin kaikilla jossakin vaiheessa jollakin lailla on haastavuutta käyttäytymisessä.”

7.1 Haastavan käyttäytymisen taustalla olevat tekijät

Haastavan käyttäytymisen taustalla olevat tekijät -pääluokka muodostui alaluokista perhe- ja sosiaalinen tausta, nuoren omat ongelmat, neurologiset häiriöt ja häiriöt identiteetin muodostuksessa. Katso kuvio 1.

Kaikki opettajat olivat yhtä mieltä siitä, että nuoren haastavan käyttäytymisen takana voi olla perhetaustaan ja sosiaaliseen taustaan liittyviä tekijöitä. Nuoren rajoja ei välttämättä kunnioiteta kotona eikä hänellä ole mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Kotona voi olla monenlaisia ongelmia, joista ei aina voi tietää koulussa. Vapaa-ajan tapahtumat, esimerkiksi päihteiden käyttö voivat myös heijastua koulutyöskentelyssä. Erään opettajan mukaan nuoren voi olla vaikea kunnioittaa rajoja koulussa, jos hän ei kotonakaan ole voinut kunnioittaa aidosti ketään.

”- jos hän on sellasten aikuisten ympäröimä, joita hän ei voi kunnioittaa, niin se, että minua opettajana voi olla myös vaikea kunnioittaa.”

”- perheen ongelmien vuoksi - - on täysin normaalia, täysin tervettä käyttäytyä myös haastavasti. Se, et se nyt vaan kohdistu minuun tai purkautu minuun.”

Nuoren omat ongelmat voivat näkyä huomion hakemisena tai asenneongelmana koulussa. Huomion hakeminen voi johtua erään opettajan mukaan siitä, että nuoren tunteita ja ajatuksia ei kotona ole otettu tarpeeksi huomioon. Nuori ei välttämättä pysty kunnioittamaan rajoja ja hänellä on yleinen negatiivisuus koulua kohtaan.

Eräs opettaja kertoi, että on tärkeää ottaa huomioon ja selvittää nuoren käytöksen taustalla mahdollisesti olevat neurologiset häiriöt, kuten oppimisvaikeudet tai neuropsykologinen kehityshäiriö, esimerkiksi autismi tai asperger. Myös yliviikkaus voi liittyä haastavan käytöksen taustalla vaikuttaviin tekijöihin.

”- siellä taustalla voi olla vaikka autismi tai asperger tai joku semmonen - - ja se voi olla tiedossa, kun lapsi tulee koulun piiriin.”

” - jos havaitaan, että koulussa joku asia menee huonosti, niin lähetään poissulukemaan oppimisvaikeudet.”

Nuoren identiteetin muodostamisessa voi olla häiriöitä, mikä on yksi haastavan käytöksen taustalla olevista tekijöistä. Kaikki opettajat olivat yksimielisiä siitä, että haastavasti käyttäytyvillä nuorilla on monesti itsetuntoonproblematiikkaa. Nuoren minäkäsitys voi olla vääristynyt eikä nuori välttämättä pysty luottamaan aikuiseen. Nuoren henkinen pahoinvointi voi johtua hyvin monesta syystä ja se liittyy myös identiteetin muodostamisen häiriintymiseen.

” - monesti haastavasti käyttäytyvillä on siellä itsetunnossa niitä ongelmia, se on heikko se itsetunto ja itseluottamus ja itsensä tunteminen on muutenki ongelma.”

” - yleensä on sen minäkäsityksen ja identiteetin rakentamisen ja itsetunnon kans problematiikka.”

7.2 Haastavan käyttäytymisen ilmeneminen

Haastavan käyttäytymisen ilmeneminen -yläluokka muodostui alaluokista näkyvä ilmeneminen, haastava asenne ja epäsuora ilmeneminen. Katso kuvio 2.

Haastavan käyttäytymisen näkyvä ilmeneminen voi olla opettajien mukaan hyvin moninaista: päihteiden käyttöä, tavaroiden heittelemistä, ruualla sotkemista, viiltelyä, aggressiivisia raivonpuuskia, toisten toiminnan häiritsemistä tai oman itsensä/muiden vahingoittamista. Eräs opettaja kertoi törmänneensä nuoren itsetuhoisuuteen, mutta ei halunnut avata asiaa enempää. Nuori saattaa käydä fyysisesti toisen kimppuun ja esimerkiksi raapia tai puristella luokkatoveriaan tai opettajaa. Näissä tilanteissa opettajien mukaan on tärkeää säilyttää muiden oppilaiden turvallisuus ja käyttää jopa kiinnipitokeinoja nuoren rauhoittamiseksi.

”Sitte on tämmöset aggressiiviset purkaukset. Voi liittyä vaikka ryhmätöitten tekemiseen et ihan lentää tavaroita.”

” - on täytynyt pitää kiinni oppilasta, joka on yrittänyt itseensä vahingoittaa tai muita tai ottaa sitte voimakeinoilla esine kädestä”

Nuori voi tuoda kouluun laittomia esineitä ja esitellä niitä muille ja käyttää kännykkää oppitunneilla, vaikka se ei ole suotavaa. Eräs opettaja kertoi myös, että opettajan omaisuuteen kajoaminen on yleistynyt. Hänen mukaansa nykyään pitää olla entistä tarkempi oman työtilansa yksityisyyden turvaamisesta. Haastava käyttäytyminen voi näkyä myös koulukiusaamisena, jolloin nuori on kiusaajan roolissa. Erään opettajan mukaan haastava käytös voi näkyä nuoren olemuksessa tietynlaisena uhkaavuutena, joka näkyy käytöksessä ilmeiden ja eleiden muodossa.

Opettajien mukaan käyttäytymisen taustalla on usein haastava asenne, joka voi näkyä muun muassa koulunegatiivisuutena, huonona koulumotivaationa ja sitoutumattomuutena tekemiseen. Nuori on monesti välinpitämätön, rikkoo järjestyssääntöjä ja vähättelee omia tekojaan. Nuori voi myös valehdella häntä koskevissa asioissa, esimerkiksi päihteiden käytön suhteen. Haastava asenne on opettajien mukaan tietynlaista uhakkuutta ja kielenkäyttö opettajaa ja muita luokkatovereita kohtaan voi olla hyvin törkeää.

” - ei niinkö näennäisesti välitetä mistään”

” - on vähä semmonen ihan sama – asenne”

Haastava asenne näkyy myös opettajan auktoriteetin kunnioittamattomuutena, vastaan sanomisenä ja rajojen hakemisena.

” - haastetaan jotenki sitä opettajan auktoriteettia tai haetaan niitä rajoja.”

Opettajien vastauksista kävi ilmi, että haastavaa käyttäytymistä ei ole aina helppo havaita ulkopäin, jolloin käytös on epäsuoraa. Eräs opettaja kertoi, että käyttäytyminen voi olla haastavaa myös, jos nuori sulkeutuu eikä tuo ajatuksiaan ilmi. Epäsuorasti haastava käytös voi vaikuttaa nuoren oppimista heikentävästi. Lisäksi yleinen työrauha ja turvallisuus luokassa vaarantuvat ja nuoren kaverisuhteissa voi tulla ongelmia. Jos nuori toistuvasti rikkoo koulun järjestyssääntöjä, voi nuoren haastava käytös ilmetä epäsuorasti myös oppilashuollollisina ongelmina.

7.3 Haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaaminen

Haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaaminen -yläluokka muodostui alaluokista opettajan ominaisuudet, kohtaamistilanne, nuoren huomioiminen, yhteistyö, rajat haastavalle käytökselle sekä haastavan käytöksen läpikäyminen. Katso kuvio 3.

Opettajan omat ominaisuudet vaikuttavat paljon nuoren kohtaamistilanteessa. Kaikkien opettajien vastauksissa korostui nuoren kohtaamistilanteessa johdonmukainen ja selkeä eteneminen, jolloin nuori tietää mitä mistäkin asiasta seuraa. Kohtaamistilanteessa opettajan tulee olla rauhallinen ja kuunnella tarpeeksi nuorta. Opettajan aito kiinnostus oppilasta kohtaan ja halu auttaa on kaikkien nuorten kohtaamisen taustalla. Erään opettajan mukaan nuori aistii, jos opettaja ei aidosti ole kiinnostunut nuoresta tai hyväksy nuorta omana itsenään.

" - pitäs välittyä lapselle se, että minä haluan sinun parasta ja välitän sinusta, oon sinusta aidosti kiinnostunu ja haluan auttaa."

"Jos mä en todellisuudessa sydämestä asti hyväksy sitä oppilasta niin se huomaa sen."

Haastateltavien mukaan opettajien ominaisuuksiin nuoren kohtaamistilanteessa kuuluvat ymmärtävyisyys ja empatia, mutta kuitenkin tietty jämäkkyys täytyy säilyttää. Jos nuoren käytös jatkuu hyvin haastavana, tulee opettajan olla riittävän kovana ja jämäkkänä, jotta nuori ymmärtää rajansa käytöksensä suhteen.

" - oma johdonmukaisuus ja jämäkkyys niissä tilanteissa, ettei lähe ite arpomaan tai anna lapsen valita. Että sillä lapsella on itelläki tunne, että tolla aikuisella on tää homma hanskassa."

Kohtaamistilanne -alaluokassa profiloimme nuoren kohtaamiseen liittyviä tekijöitä ja toimintakeinoja. Kohtaamistilanteessa pohjalla on nuoren ja opettajan välinen keskinäinen kunnioitus sekä avoin ja hyväksyvä ilmapiiri. Nuoren täytyy kokea vuorovaikutussuhde luottamukselliseksi, jotta hän voi ilmaista myös kielteisiä tunteita ja ajatuksia opettajalle. Erään opettajan mukaan kielteisten tunteiden ilmaisu kertoo siitä, että nuori voi aidosti luottaa opettajaan.

" - et sit se on ongelmallisempaa, jos nuori ei voi luottaa keneenkään aikuiseen edes sen vertaa, et se vois niitä kielteisiäki tunteita ilmaista."

Opettajien mukaan kontaktin hakeminen nuoreen ei rajoitu välttämättä pelkästään kouluympäristöön. Kontaktia nuoreen voi hakea myös yhteistyössä kodin kanssa ja esimerkiksi juttelemalla ja huomioimalla nuori myös esimerkiksi vapaa-ajalla hänet tavatessaan.

Erään opettajan mukaan on tärkeää huomioida myös nuoren hyvä käyttäytyminen ja antaa siitä positiivista palautetta, vaikka sitä jonkun nuoren kohdalla voi olla kohtaamistilanteessa hankalaa keksiä. Erään opettajan mielestä vuorovaikutus oppilaan ja opettajan välillä tulee olla pääosin myönteistä ja välittävää ja kohtaamistilannetta nuoren kanssa voi keventää ja helpottaa lähestymällä nuorta myös huumorin keinoin. Jäykkä sääntökeskeisyys voi saada nuoren kapinoimaan entistä enemmän. Opettajien mukaan kohtaamistilanteessa tulee olla rauhallinen ympäristö, eikä vaikeista asioista tule keskustella muiden nuorten kuullen, jolloin nuoren yksityisyys saadaan turvattua.

" - erityisesti haastavasti käyttäytyville, joille joutuu antaa negatiivista palautetta niin positiivisen palautteen antaminen on hirviä tärkeä. Välillä sitä pittää ihan keksimällä keksiä."

" - pyrittäs pitämään se vuorovaikutus pääosin myönteisenä ja välittävänä."

Eräs opettaja kuvasi omaa toimintaansa haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamistilanteessa. Hän kertoi pyrkivänsä käsittelemään tilannetta pehmeästi. Tällä hän tarkoitti sitä, että nuoren haastavasta käytöksestä ei kohtaamisen alussa tule tehdä liian suurta asiaa. Opettajan tuleekin omalla rauhallisella käyttäytymisellä lieventää tilannetta. Opettaja kertoi, että hän käyttää kohtaamistilanteessa omaa vaiheittaista puuttumismallia, jossa on kolme niin sanottua tasoa. Opettaja kuvaa malliaan seuraavasti:

"Yleensä mulla on ensin sellanen, et hei lopetas toi juttu nyt. Et mitäs nyt. Ja jätän hänet vähäks aikaa ja annan sen niinkö suunnanvaihtamisen vaihtoehdon hänelle. Ja sitten jos se toiminta jatkuu niin annan astetta kovemman muistutuksen siitä, et hei hetkinen nyt sä jatkat vielä tätä. - - Sitten yleensä kolmas vaihe on se, että sit jos se edelleenki jatkuu niin sit mä annan sellasen lopullisen, et nyt jos sä et lopeta niin sitte me jäädään setvimään tätä tunnin tai koulun jälkeen."

Pedagoginen ajattelu ohjaa erään opettajan mukaan kohtaamista. Ajattelussa korostuu nuorten yhdenvertaisuus. Kun opettajalla on tietty ajattelumalli haastavasti käyttäytyvästä nuoresta, se

näky opettajan kohtaamisen tavassa. Opettajan mielessä täytyy olla, että kaikki ovat samanarvoisia oppijoita. Nuoren käytös ei saa ohjata opettajan toimintaa kohtaamistilanteessa, vaan sitä ohjaa pedagoginen ajattelu.

Analyysissämme opettajien vastauksista nousi esille nuoren huomioiminen kohtaamisessa. Oppilastuntemus on opettajien mukaan nuoren kohtaamisen lähtökohtana, jotta nuorta voisi auttaa parhaalla mahdollisella tavalla. Nuoren käytöksen taustalla olevan syyn selvittäminen ja ymmärtäminen on helpompaa, kun opettaja tuntee nuoren kunnolla. Nuorelle täytyy välittyä, että opettaja ajattelee hänestä lähtökohtaisesti hyvää.

" - se, että aikuinen pyrkii aidosti kohtaamaan nuoret ja siis oppia tuntemaan - - että sille lapselle tulis sellanen tunne, että hänestä välitetään ja ollaan oikeesti kiinnostuneita."

" - siinäki tulee se oppilaan tunteminen, että ku sää tunnet sen lapsen niin sää tiität mistä narusta pittää nykästä."

Nuoren huomioiminen näkyy myös hänen yksilöllisyytensä tiedostamisena. Kaikkien nuorten kohdalla samat kohtaamismallit eivät toimi, vaan ne täytyy räätälöidä yksilökohtaisesti. Haastavasti käyttäytyvän nuoren hyvä käytös tulee huomioida. Eräs opettaja mainitsi käyttävänsä esimerkiksi niin sanottua tähtimallia motivoidakseen nuoria hyvään käyttäytymiseen. Tähtiä kerättiin luokkahuoneessa taululle hyvästä käytöksestä ja ahkerasta työnteosta. Opettajan mukaan konkreettiset "palkinnot" hyvästä käyttäytymisestä voivat motivoida nuoria.

" - se luo sellasta ryhmäpainettaki hyvään käyttäytymiseen, kun me ollaan yhden tähden päässä nyt meidän palkintotunnista niin älä nyt sinä sitä pilaa meiltä, et me haluamme sen palkintotunnin ensi viikolla."

Opettajat olivat yksimielisiä siitä, että nuorilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa koulussa niin, etteivät kaikki päätökset olisi opettajajohtoisia koulussa. Erään opettajan mukaan haastava käytös voi lisääntyä, jos opettaja pitää kaiken vallan itsellään eikä nuorilla ole mahdollisuutta vaikuttaa asioihin.

Yhteistyö eri alojen ammattilaisten kanssa nuoren auttamiseksi liittyy opettajien mukaan nuoren kohtaamistilanteeseen. Yhteistyö pitää sisällään moniammatillisen tiedonvaihdon nuoren asioista

ja etenkin koulun arjessa kollegoiden välinen tiedonvaihto nuoresta on opettajien mukaan erittäin tärkeää. Opettajan täytyy olla ennakoiva luokkatilanteissa ja nuorta kohdatessaan turvautua tarvittaessa kollegan apuun. Eräs opettaja kertoikin tehneensä naapuriluokan opettajan kanssa sopimuksen siitä, että pyytää apua haastavissa tilanteissa jos kokee ne liian vaikeiksi kohdata yksin. Yhteistyöhön kuuluu myös yhteydenpito kodin kanssa ja tarvittaessa lisätietojen saaminen nuoren auttamiseksi kotoa.

Vaikka haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa ilmapiirin pitäisi säilyä pääsääntöisesti myönteisenä, olivat opettajat silti yksimielisiä siitä, että rajat haastavalle käyttäytymiselle tulee asettaa. Haastavasti käyttäytyvä nuori hyötyy selkeistä säännöistä, jotta hän tietää mitä mistäkin teosta seuraa. Toisaalta eräs opettaja toi ilmi, että liika sääntökeskeisyys voi aiheuttaa nuorissa kapinointia ja jopa haastavan käyttäytymisoireilun pahentumista. Haastavasta käyttäytymisestä seuraavien ”rangaistusten” tulee olla kohtuullisia ja voimakeinojen käyttö tulee kyseeseen vain äärimmäisissä tapauksissa. Kuitenkin turvallisuuden varmistaminen tilanteessa on tärkeää sekä opettajan että muiden nuorten kannalta.

”Se on tärkeää haastavasti käyttäytyvälle nuorelle, että hän tietää, että jos toimin näin niin siitä seuraa tällaisia asioita tai toimenpiteitä. Että on olemassa raja. - - Ja sitten ne rangaistukset tai mitä tapahtuu sinne, ne ei saa olla kohtuuttomia.”

”Mutta kyllä sellanen voimankäyttö myös tällasessa väkivaltatilanteessa valitettavasti, ensin yritetään puhumalla, mutta jos se jatkuu niin pakkohan lasta on suojella ja toisia lapsia.”

Kaikkien opettajien mielestä haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa tärkeää on käydä läpi haastavaa tilannetta ja siihen liittyvää käytöstä. Erään haastateltavan mukaan opettaja auttaa nuorta kohtaamistilanteessa sanoittamaan ja analysoimaan omia tunteitaan. Opettaja toimii itse esimerkkinä tunteiden sanoittajana nuorelle ja opettajalla on myös lupa ilmaista kielteisiäkin tunteita. Tunteiden analysoinnilla opettaja tarkoitti sitä, että nuoren kanssa käydään haastava käyttäytymistilanne läpi. Opettaja selvittää, miltä nuoresta tuntuu, mistä tietty tunne voisi johtua, mistä käyttäytyminen voisi johtua sekä millainen päivä nuorella on ollut. Erään haastateltavan mielestä ratkaisun keksiminen haastavan käyttäytymisen muuttamiseksi ei saa olla liian opettajajohtoista, vaan sitä mietitään yhdessä nuoren kanssa.

Erään opettajan mukaan monella haastavasti käyttäytyvällä nuorella on tuen tarvetta vuorovaikutustaidoissa. Nuoren kanssa voi joko kahden kesken tai yhdessä ryhmän kanssa harjoitella vuorovaikutuksen ongelmatilanteita. Opettajan mielestä tämä tarkoittaa konkreettisesti sitä, että nuoren kanssa mietitään, mitä missäkin tilanteessa voisi sanoa, miten voisi sanoa ja miten pitäisi toimia jossakin tietyssä tilanteessa. Opettaja on tilanteessa avaamassa ja sanottamassa toimintamalleja.

” - et yleensä joku on siellä taustalla - - pysähtyy keskustelemaan sen nuoren kanssa siitä ja analysoimaan niitä tunteita.”

”Toisaalta nuorella on oikeus kertoa tunteita ja ilmaista niitä, mutta oikeus on myös opettajalla. – et jos me kerrotaan myöskin, et minusta tämä tuntuu tältä ja olenko oikeassa kun tulkitsen sun käyttäytymisen tällä tavalla niin se myös samalla opettaa nuorelle sitä, miten niitä omia tunteita sanoitetaan.”

Opettajat kertoivat joitakin konkreettisia esimerkkitalanteita, miten he ovat toimineet kohdatessaan haastavasti käyttäytyvän nuoren.

Eräs opettaja kertoi nuoresta, jolle oli pitänyt huomauttaa päivittäin tuntien häiritsemistä ja työrauhan rikkomisesta luokassa. Aikansa muistutettuaan nuorta häiritsevystä käyttäytymisestä, opettaja päätti ottaa asian kunnolla nuoren kanssa puheeksi. Opettaja kertoi toimineensa tilanteessa rauhallisesti ja kunnioittavasti, mutta kuitenkin jämäkästi. Opettaja kysyi nuorelta itseltään, miten hän haluaisi tilanteessa meneteltävän ja nuori ehdotti toimintamalliksi jonkin merkin näyttämistä jatkuvan muistutuksen sijaan, kun käytös on tunneilla häiritsevää. Nuori valitsi täksi merkiksi Facebookista tutun peukalo alaspäin -merkin ja opettajan tulikin näyttää merkkiä, kun käyttäytyminen oli sopimatonta tunneilla. Kolmesta merkistä nuori sai viisi minuuttia tunnin jälkeen. Nuori kehitteli ja piirsi merkin itse ja oli motivoitunut sen käyttöönottoon. Aluksi opettaja joutui näyttämään merkkiä aika-ajoin, mutta käytännössä haastava käyttäytyminen loppui vähitellen kokonaan eikä merkkiä tarvinnut enää näyttää. Edellä kuvattua toimintamallia opettaja kommentoi seuraavasti:

”Ku oli tämmönen kroonikko niin se rauhotti täysin sen tilanteen ja vältyttiin siltä, että koko muu luokka joutuisi kuuntelemaan sitä hänen ojentamistaan.”

7.4 Koulun toimintamalli haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa

Koulun toimintamalli haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa -yläluokka koostuu alaluokista moniammatillisuus, lakisääteiset suunnitelmat, koulun omat toimintaperiaatteet, haastavien tilanteiden läpikäyminen sekä oppimisen tukitoimet. Katso kuvio 4.

Kaikki haastateltavat halusivat korostaa moniammatillisuutta koulun toimintamallissa haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen suhteen. Moniammatillisuus kattaa yhteistyön koulun puolella koulukuraattorin, terveydenhuollon ja oppilashuollon kanssa. Eräs opettaja kertoi, että koululla on oppilashuoltopysäkkikäytäntö. Kuka tahansa opettaja voi kertoa huolistaan oppilashuoltopysäkin työryhmälle, joka koostuu usean eri alan edustajista. Pysäkillä keskustellaan nuoren kokonaistilanteesta ja mietitään ratkaisuvaihtoehtoja jatkosuhteen. Koulun ulkopuolella yhteistyötä tehdään mielenterveyspalvelujen ja sosiaalitoimen kanssa.

Koulun toimintamalliin kuuluu myös lakisääteisiä suunnitelmia, jotka sivuavat haastavasti käyttäytyvien kohtaamista. Eräs opettaja mainitsi lakisääteisiksi suunnitelmiksi muun muassa kriisi-, turvallisuus- ja pelastussuunnitelman sekä oppilashuoltosuunnitelman.

”Sitte meillähän on kriisisuunnitelma, johon sisältyy, että jos on uhkaavia tilanteita, että myös oppilaan taholta miten menetellään.”

Opettajien mukaan koululla on myös omia toimintaperiaatteita nuoren kohtaamiseksi. Fyysinen koskemattomuus on perusperiaate koulun toiminnassa eikä keneenkään saa käydä käsiksi. Ainostaan, jos oppilas vaarantaa muiden turvallisuutta, voidaan oppilasta joutua esimerkiksi pitelemään aloillaan. Järjestyssäännöistä löytyy erään opettajan mukaan ohjenuoria haastavien tilanteiden varalle ja nuori on niistä tietoinen.

Koululla on käytössä sähköinen Wilma-tietojärjestelmä, jonka kautta opettaja ja vanhemmat pysyvät seuraamaan esimerkiksi nuoren läsnäoloja ja tuntikäyttäytymistä. Erään opettajan mielestä Wilman merkintöjä tutkailemalla voidaan yhdessä vanhempien ja nuoren kanssa käydä keskustelun läpi mahdollisia poissaoloja ja sopimatonta käytöstä. Kaikkien opettajien mielestä yhteistyö kodin kanssa kuuluu koulun toimintaperiaatteisiin vahvana osana.

Opettajien mukaan haastavien tilanteiden läpikäymistä auttaa Ben Furmanin muksuoppiin pohjautuva moniportainen kasvatustilanteiden malli. Kasvatustilanteiden mallissa selvitetään toimenpiteeseen johtanut teko tai laiminlyönti yhdessä oppilaan kanssa. Tarvittaessa selvitetään laajemmin käyttäytymisen syyt ja seuraukset sekä keinot koulussa käyttäytymisen ja oppilaan hyvinvoinnin parantamiseksi. Tiivistettynä portaitaisuus tarkoittaa, että ensin opettaja käsittelee nuoren kanssa kahden kesken haastavaa käyttäytymistä tai muuta ongelmatilannetta. Jos käyttäytyminen ei keskustelusta huolimatta muutu, edetään niin sanotusti seuraavalle portaalle, jolloin keskusteluun nuoren kanssa osallistuu useampia henkilöitä, esimerkiksi vanhemmat.

Oppimisen tukitoimet kuuluvat erään haastateltavan mielestä koulun toimintamalliin haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa. Opettajan mukaan mahdolliset oppimisvaikeudet tulee selvittää ja tarvittaessa tukitoimia oppimisen mahdollistamiseksi kehitetään yhdessä esimerkiksi erityisopettajan kanssa. Opettaja kertoi, että monilla nuorilla haastava käyttäytyminen voi johtaa oppimisvaikeuksiin tai päinvastoin oppimisvaikeudet voivat olla haastavaan käyttäytymiseen vaikuttavina tekijöinä. Oppimisen tukitoimina käytetään kolmiportaista tukea, joka on yleinen toimintamalli valtakunnallisesti. Tuki on jaettu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen.

7.5 Opettajan toiminta epäiltäessä nuoren ammattiavun tarvetta

Opettajan toiminta epäiltäessä nuoren ammattiavun tarvetta – yläluokka koostui alaluokista moniammatillisuus, opettajan voimavarojen rajallisuus ja yhteistyö perheen kanssa. Katso kuvio 5. Kun opettajan epäily nuoren ammattiavun tarpeesta haastavan käyttäytymisen suhteen herää, auttamisessa korostui samoja asioita kuin nuoren kohtaamistilanteessa toimimisessakin. Kaikki haastateltavat korostivat moniammatillisuuden merkitystä nuoren auttamisessa ja mahdollisessa hoitoon ohjauksessa. Kun huoli nuoresta herää, kertoivat kaikki opettajat keskustelewansa ensin opettajakollegan kanssa nuoren tilanteesta. Eräs opettaja mainitsi myös erityisopettajan ammattitaidon hyödyntämisen arvioitaessa nuoren tilannetta. Jo edellä mainituilla oppilashuoltopysäkeillä voidaan käsitellä nuoren asioita moniammatillisessa työryhmässä ja tarvittaessa otetaan yhteyttä mielenterveyspuolen ammattilaisiin. Kaikki opettajat korostivat yhteistyön merkitystä nuoren perheen kanssa. Kodin mukaan saaminen nuoren auttamiseksi on tärkeää, samoin perheen pitämisen ajan tasalla nuoren tilanteesta.

Jos haastava käyttäytyminen on äärimmäistä ja jatkuvaa, opettajien mukaan oma jaksaminen voi kärsiä ja heistä voi tuntua, että oma ammattitaito ei riitä nuoren auttamiseen. Opettajat korostivat vastauksissaan omien voimavarojensa rajallisuuden ymmärtämistä. Erään opettajan mukaan nuoren ohjaaminen ammattiavun pariin liittyy tapauksiin, joissa haastava käytös on jatkunut jo pitkään, ja se on luonteeltaan äärimmäisen hankalaa.

”Ainahan sitä voi ensiksi jutella erityisopettajan tai kollegan kans, että tämmöstä näin ja mitenhän tässä ja sitte lähtis olleen kotia päin yhteyessä. - - sitte nää jutut mennee sinne oppilashuoltopsyäkeille, esimerkiksi erityisopettajan kautta, että mulla on tämmönen oppilas ja tuntuu, että nyt minun tuki ei riitä että tähän tarttis jotaki muutaki.”

Erään opettajan mukaan mahdollisen käytöshäiriödiagnoosin saaminen ei ratkaise nuoren tilannetta, vaan diagnoosin saatuaan työ nuoren kanssa vasta alkaa. Opettaja korosti, että diagnoosin merkitys on se, että myös koulun ulkopuolella nuorelle järjestettäisiin diagnoosia vastaavia tukitoimia ja sitä kautta nuoren sisäinen maailma saataisiin avattua.

7.6 Opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen vaikeuksista

Opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen vaikeuksista – yläluokka muodostui alaluokista opettajan oman elämän ongelmat, nuoren sijoitustilanteen vaikeudet, aukot tiedonkulussa, nuoren ominaisuudet, aloitteenteko ja ristiriitaiset toimet nuoren auttamiseksi. Katso kuvio 6.

Opettajan oman elämän ongelmat heijastuvat opettajan tavassa kohdata nuori. Erään opettajan mukaan kuormittavat tekijät omassa elämässä näkyvät omassa jaksamisessa. Jos opettaja ei ole itsensä kanssa tasapainossa, nuori voi huomata opettajan heikkoudet. Opettajan mukaan nuoren haastava käyttäytyminen kuormittaa eniten silloin, kun itsellä on eniten stressiä, esimerkiksi arviointien aikaan.

”Kasvattajan pitää olla tosi sinut itsensä kanssa, koska nää nuoret on usein sitte niin tarkkanäköisiä, et ne osaa iskeä sua todellaki vyön alle. Eli pitää olla opettajana levännyt ja tasapainossa.”

Eräs opettaja koki omassa toiminnassaan vaikeaksi sen, ettei pystykään auttamaan nuorta halumallaan tavalla, vaikka olisi tehnyt kaiken voitavansa nuoren auttamiseksi. Monesti myös aika on rajallinen nuoren asioihin perehtymiseksi ja selvittämiseksi. Eräs opettaja kertoi tuntevansa pahaa mieltä siitä, että oma työaika ei välttämättä aina riitä nuoren auttamiseksi. Joskus oppilastapauksia pohtii työajan ulkopuolellakin.

”Vaikeinta on se, jos ei löydy keinoa miten auttaa. Et jos asiat ei etene niin se on vaikeinta.”

”Aikahan on semmonen, että sen suhteen tulee monesti melko riittämätön olo.”

”- on annettu apua monella lailla niin silti musta tuntuu, että mää en saa jollain lailla otetta siitä lapsesta, että se vaan valluu minun käsistä.”

Joskus nuori joudutaan sijoittamaan esimerkiksi laitokseen, jos haastavaan käyttäytymiseen ei löydetä ratkaisua nykyoloissa. Erään opettajan mukaan sijoitustilanteeseen voi liittyä vaikeuksia ja haasteita, mikä tekee nuoren kohtaamisesta hankalaa. Opettajan mukaan nuoren sijoitustilanteen yhteydessä nuoren lähteminen tulee jollain lailla huomioida luokassa, ettei luokkatovereille jää mitään epäselväksi. Kuitenkin vaitiolovelvollisuutta täytyy tässäkin asiassa noudattaa. Kun nuoren lähtemistä on käsitelty tarpeeksi luokassa, on nuoren helpompaa integroitua ryhmään takaisin sijoituksen jälkeen. Jos nuoren sijoitusta ei huomioida luokassa ennen eikä jälkeen sijoituksen, nuoren sopeutumisessa entiseen ryhmään ja nuoren kohtaamisessa voi tulla vaikeuksia. Nuorelle voi tulla shokkina entiseen luokkaan palaaminen ja integroituminen. Opettajan mukaan tämä vaihe tulisi ymmärtää luonnollisena rajojen hakuna, joka kuuluu tilanteeseen.

Aukot tiedonkulussa voivat hankaloittaa opettajien mielestä nuoren kohtaamista. Jos nuori on ollut moniammatillisen avun piirissä ja jonkin aikaa poissa koulusta sekä käynyt sitä laitosoissa, tieto ei välttämättä kulje koulun ja esimerkiksi sairaalakoulun välillä. Eräs opettaja koki nuoren arvioinnin vaikeaksi, jos esimerkiksi sairaalakoululta ei saa minkäänlaista arviointitietoa nuoresta. Käyttäytymisenkin arviointi voi olla näin kokonaisuudessaan hankalaa. Opettaja voi joutua kyselemään ja selvittämään tietoja nuoresta useaan otteeseen, mutta vaitiolovelvollisuus rajoittaa tiedon siirtoa tietyiltä osilta. Toisaalta eräs opettaja toi ilmi, että uutena opettajana ei aina välttämättä saa riittävästi tietoa haastavasti käyttäytyvän nuoren kokonaistilanteesta, jos nuori on moniammatillisen avun piirissä. Tällöin uuden opettajan voi olla vaikeaa kohdata nuori ja auttaa häntä oikealla tavalla.

Haastavasti käyttäytyvän nuoren tietynlaiset ominaisuudet voivat opettajien mukaan hankaloittaa kohtaamista. Erään opettajan mukaan sulkeutunut ja tavoittamaton nuori voi olla hankalampaa kohdata kuin ulospäin pahan olonsa selkeästi purkava nuori. Sulkeutuneen nuoren kohdalla opettaja ei pysty tietämään, mikä nuoren pahan olon taustalla on, jos hän ei ilmaise tunteitaan millään tavalla.

” - jos joku ei ilmaise millään tavalla ja on täysin sulkeutunu omaan maailmaansa tai tavoittamattomissa, se on isompi ongelma. Koska silloin nuori ei tee mitään semmosta, joka kertois hänen hädästä tai pahasta olostaan tai epätasapainosta tai muusta.”

Nuoren koulunegatiivisuus voi heikentää kohtaamisen onnistumista. Koulunegatiivisuus ja huono koulumotivaatio voivat opettajien mukaan näkyä välinpitämättömyytenä koulua kohtaan ja niin sanottuna ”hällä väliä”- asenteena. Nuori voi osoittaa käyttäytymisen lisäksi ilmeillään ja eleillään, ettei koulunkäynti kiinnosta häntä ollenkaan ja nuori on koulussa vain pakon sanelemana.

Nuoren arvaamattomuus on yksi haastavan käyttäytymisen ilmenemismuodoista. Eräs opettaja mainitsi, että arvaamattomuus vaikeuttaa nuoren kohtaamista. Arvaamattoman nuoren toiminta on ennustamatonta ja opettaja joutuu tasapainottelemaan omalla toiminnallaan kohtaamistilanteessa.

” - hänen kanssaan se oli semmosta kauhun tasapainoa, koska hän oli niin arvaamaton. Että toisaalta ei voinut eristääkään, mut toisaalta tuntuu, että pitäis olla koko ajan lähellä - - tuntuu ettei voi olla mitään kirjaa, minkä mukaan voisi mennä.”

Erään opettajan mukaan aloitteenteko ja nuoren haastavan käytöksen puheeksi ottaminen voi olla vaikeaa. Aina ei tiedä, mitä ja miten asioita ilmaisisi nuorelle. Opettaja antoi esimerkin itseään viiltelvästä nuoresta, joka esitteli muille luokkatovereille viiltelyjälkiään ja oli jatkuvasti pukeutuneena hihattomaan paitaan. Tällaisessa tilanteessa opettajan mukaan asiaan tulee kuitenkin puuttua nuoren itsensä auttamisen lisäksi myös luokkatoverien suojelemiseksi.

Nuoren kohtaamisesta voi tehdä hankalaa ristiriitaiset tukitoimet nuoren auttamiseksi. Opettajien mukaan vanhempien sitoutumattomuus ja yhteistyöhaluttomuus nuoren auttamattomaksi tekee nuoren kohtaamisesta vaikeampaa. Eräs opettaja mainitsi esimerkin, jossa vanhempien oli tarkoi-

tus tukea nuoren koulunkäyntiä huolehtimalla, että hän tulisi kouluun ajoissa ja tekisi läksyt kunnolla. Kyseisellä nuorella ei ollut oppimisvaikeuksia, joten opettaja ei voinut ohjata häntä tehostetun tuen piiriin. Kuitenkin käyttäytyminen tunneilla oli haastavaa ja myöhästelyjä tuli jatkuvasti. Vanhemmat eivät lukuisista sopimuksista huolimatta kyenneet sitoutumaan nuoren tukemiseen kotona. Opettajan mukaan nuoren haastavaa käytöstä olisi voinut helpottaa säännöllinen koulussa käynti, jotta hän olisi pysynyt paremmin mukana opetuksessa. Toinen opettaja kertoi, että haastavasti käyttäytyvien nuorten vanhemmat voivat olla haluttomia tulemaan neuvotteluihin ja ottamaan kasvatusvastuuta nuoresta.

” - - sovitaan aikoja eikä vanhemmat sitte tuu et vanhemmat väistelee sitä tilannetta, et me ei aina päästä tällaseen vuorovaikutteiseen kohtaamistilanteeseen edes vanhempien kanssa.”

Erään opettajan mukaan myös ammattilaisten keskuudessa voi olla ristiriitaisia ajatuksia nuoren auttamiskeinoista. Tärkeintä opettajan mukaan olisi, että kaikki nuoren auttamiseen osallistuvilla henkilöillä olisi samat päälinjat nuoren auttamiseksi ja näin erillisiä ryhmittymiä ei pääsisi muodostumaan. Jos linjat nuoren auttamiseksi eriävät toisistaan, vanhempi saattaa ottaa yhteyttä sellaiseen henkilöön, jonka kanssa hänellä on yhteneväiset ajatukset.

” - - sillan tulee ongelmia, jos ammattikasvattajien keskuudessa on erimielisyyttä, niin siinä alkaa syntymään leirejä. - - ja vanhemmat ottaa siihen ammattilaiseen yhteyttä, joka on hänen kanssaan samaa mieltä. - - sillan se koko nuori hukkuu täysin ja se on kaikista vaikein paikka.”

7.7 Nuoren kohtaamisen kehittäminen opettajan omassa työssä

Nuoren kohtaamisen kehittäminen opettajan omassa työssä -yläluokka koostui alaluokista yhteistyö eri alojen ammattilaisten kanssa, oman työn kehittäminen, nuoren huomioiminen ja dokumentointi. Katso kuvio 7.

Opettajien mukaan yhteistyötä kollegoiden kanssa ei voi koskaan korostaa liikaa. Kaikki opettajat kertoivat, että nuoren kohtaamista voi helpottaa se, kun on saanut jakaa nuoren tilanteen ja keskustella siitä toisen opettajan kanssa. Opettajien vastauksista kävi ilmi, että monesti erityisopettajan ammattitaitoa hyödynnetään haastavasti käyttäytyvien nuorten tilannetta pohdittaessa. Eräs

opettaja koki kehittämiskohteeksi omassa työssään kollegoiden ammattitaidon laajemman hyödyntämisen etenkin, jos itselle ei ole vielä kertynyt vielä kokemuspohjaa tarpeeksi.

”Varmaan ois itelle hyvä, että sais jutella sellasten vielä kokeneempien kollegoiden kans.”

Opettajien mukaan moniammatillista tiedonvaihtoa voisi omassa työssä kehittää toimivammaksi. Eräs opettaja kertoi, että omien ja kollegoiden keinojen käydessä vähiin pitäisi ottaa yhteyttä herkästi mielenterveyspalveluiden ammattilaisiin ja ymmärtää oman ammattitaidon rajallisuus.

Opettajat olivat yksimielisiä siitä, että oman työn aktiivinen kehittäminen kehittää myös nuoren kohtaamista. Oman työn kehittämisessä vastauksista nousivat etenkin ajankäytön suunnittelu ja kouluttautuminen. Ajankäytön riittämättömyys tuli ilmi myös haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamiseen liittyvissä haasteissa. Eräs opettaja kertoi, että hän pyrkii ajankäytön suunnittelulla hyödyntämään tehokkaasti kaiken ajan, jonka hän haastavasti käyttäytyvän nuoren parissa viettää. Opettajien mukaan kouluttautuminen ja lisätiedon hankkiminen nuoren kohtaamiseen ja sen taustalla oleviin asioihin liittyen on oman työn kehittämiskohde.

”- - siinä on kehittämisen paikka itellä, että aina yrittäs hakea koulutusta niin paljo ku mahdollista ja tietoa - -”

Kaikkien haastateltavien mukaan nuoren huomioiminen kohtaamistilanteessa tulee aina olla lähtökohtana omassa toiminnassa. Omassa työssä opettajat löysivät kehittämiskohtia oppilaslähtöisyyden muistamisessa. Eräs opettaja kertoi, että aktiivisen kuuntelun taitoja täytyy jatkuvasti kehittää omassa työssä ja nuorta täytyy aidosti kuunnella ja ymmärtää.

”Eli se kuuntelu, opettajan aktiivisen kuuntelun taidot, siihen täytyy olla edellytykset, että mä voin aktiivisesti kuunnella ja niitä täytyy tietosesti luoda.”

Dokumentointi nousi esille erään opettajan vastauksessa oman työn kehittämiseksi. Tällä hän tarkoitti sitä, että opettajan tulisi aina kirjata itselleen ylös, mitä on sovittu ja mitä ratkaisuvaihtoehtoja on mietitty. Kirjaaminen liittyy nuoren asioita käsitteleviin tilanteisiin, joissa esimerkiksi sosiaalihuolto on mukana. Jos asioita ei kirjaa itselleen ylös, voi tulla vaikeuksia seuraavalla tapauksiskerralla, jos sovittuja asioita ei enää kunnolla muisteta tai jos tulee erimielisyyksiä nuoren asioista.

7.8 Koulun toiminnan kehittäminen nuoren kohtaamisen parantamiseksi

Koulun toiminnan kehittäminen nuoren kohtaamisen parantamiseksi -yläluokkaan kuuluvat alaluokat asianmukaiset tilat, nuoren ja perheen mukaanotto kohtaamisessa, muutokset opetuksessa, tukihenkilöt, keskustelu toisten opettajien kanssa, opettajilla yhteiset periaatteet nuoren kohtaamisessa, tiedon siirto yläkoulun puolelle ja työssä jaksamisen tukeminen. Katso kuvio 8.

Kaikkien opettajien mielestä koulun toiminnassa tulisi kehittää tilaratkaisuja paremmiksi, mitä kautta myös nuoren kohtaaminen välillisesti voi parantua. Asianmukaiset tilat tulivat ilmi jollain tavalla kaikkien opettajien vastauksissa. Erään opettajan mukaan välituntitilat koululla ovat huonot ja nuorten aggressiivinen nujakointi välitunneilla lisääntyy sitä kautta. Lisäksi opettaja kertoi, että aluksi leikkimielinen nujakointi voi ahtaissa tiloissa ollessa muuttua helpommin väkivaltaisemmaksi. Haastava käyttäytyminen voi välitunneilla pahentua tiettyjen nuorten kohdalla. Opettajien vastauksissa tuli myös ilmi, että tarpeeksi rauhallisia rauhoittumispaikkoja on nuorille liian vähän. Koulun toiminnassa tulisi myös huomioida luokkakoon sopivuus ja eräs opettaja mainitsi, että samojen luokka-asteiden luokkatilojen olisi hyvä olla lähellä toisiaan. Opettajan mukaan tällä hetkellä luokat ovat erillään eri rakennuksissa, eivätkä samojen luokka-asteiden opettajat näe toisiaan välttämättä päivän aikana ollenkaan.

Nuoren ja perheen mukaanotto kohtaamisessa on myös yksi koulun toimintamallin kehittämiskohde opettajien mielestä. Erään opettajan mukaan kasvatuskeskustelu on liian hierarkkinen malli nuorten kohtaamisessa. Mallia voisi hänen mukaansa kehittää niin, että nuori ei kokisi olevansa vallan käytön kohteena. Opettajien mukaan nuorten tulisi voida vaikuttaa omiin asioihinsa koulussa enemmän, jotta nuoret voisivat kokea yhdenvertaisuutta eikä opettaja olisi koko aikaa päättämässä kaikesta. Käyttäytymisen arviointi voisi erään opettajan mukaan olla vuorovaikutteisempaa, jolloin käyttäytymisestä saataisiin laajempi kuva. Opettajan mukaan käyttäytymisestä annettu numero ei kerro paljoakaan ja vuorovaikutteisessa käyttäytymisen arvioinnissa myös vanhempien ja nuoren oma näkökulma otettaisiin huomioon.

” – ois tärkeätä käydä sitä käyttäytymistä kaikkien nuorten osalta läpi vanhempien kanssa. - - Siitä saatais enemmän eväitä puolin ja toisin muuttaa sitä käyttäytymistä ja minäkin sitä omaa käyttäytymistä ja omaa työtä.”

Opettajien mukaan myös opetuksessa tulisi tehdä muutoksia, jotta nuori voitaisiin kohdata paremmin. Eräs opettaja ehdotti, että vuorovaikutustaitojen harjoittamista voisi integroida opetukseen enemmän, koska nuorilla on ilmennyt niissä tuen tarvetta. Vuorovaikutustaitoja nuoret ovat jo erityisellä jaksolla päässeet harjoittelemaan, mutta sitä tulisi lisätä opetukseen.

”Me ollaan otettu näistä vuorovaikutustaidoista ihan nyt kuutosluokan ja erityisluokan opettajien kanssa semmonen jaksokin, koska me huomattiin, että siinä on hyvin paljon tuen tarvetta.”

Erään opettajan mielestä taideaineet auttavat nuorta tunteiden ilmaisussa ja niitä tulisikin lisätä opetuksessa ja tietoisesti auttaa nuorta taiteen keinoin tunteiden sanoittamisessa. Opetuksen muutoksista eräs opettaja mainitsi joustavan perusopetuksen luokan (jopo-luokka) perustamisen aikaistamisen, joka tulisi kyseeseen myös joidenkin haastavasti käyttäytyvien nuorten kohdalla. Tällä hetkellä jopo-luokat aloitetaan kahdeksannelta luokalta, mutta opettajan mukaan aikaistamista tulisi harkita. Näin yläkouluun siirtyminen erityistä tukea tarvitsevalla nuorella sujuisi jouhevasti.

”Minusta jo seiskalta voisi perustaa semmosen luokan. - - Nää on minusta semmosia lapsia, jotka jää vähän huomiotta.”

Tukihenkilöiden riittävyys nousi opettajien vastauksissa esille. Avustajaresurssit tulisi olla riittävät ja eräs opettaja kertoi, että koulunkäyntiavustajia ei ole aina saatavilla niitä tarvittaessa.

”Sitte avustajakuviot, onko avustajia saatavilla. Mun luokassa ei oo keväällä ollu lainkaan, syksyllä oli jonku verran avustajaresursseja.”

Erään opettajan mielestä heidänkin koululla tulisi olla psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotomahdollisuus nuorille edes muutamana päivänä viikossa. Sairaanhoitaja toimisi tukihenkilönä nuorelle ja olisi suurena apuna myös opettajan työssä.

Kaikkien opettajien mielestä kaikilla luokanopettajilla tulisi olla mahdollisuus miettiä ratkaisumalleja kollegoiden kanssa nuoren ongelmiin. Eräs opettaja oli sitä mieltä, että keskustelu kokeneemman kollegan kanssa antaa omaan työhön uusia näkökulmia ja auttaa uudella tavalla haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa. Keskustelutilanteita kollegoiden kanssa tulisi järjestää säännöllisesti ja kiirettömässä ilmapiirissä.

" - ois itelle hyvä, että sais jutella kollegoiden kanssa - - ite koen, että sieltä varmaan tulis itelle sellasta uutta oppia ja sais kuulla, mitä ne on tehny tällasissa vastaavissa tilanteissa."

Eräs opettajista kertoi, että koululla ei ole kehiteltyä yhtenäistä toimintamallia sen suhteen, että kokoonnuttaisiin yhdessä muiden kanssa pohtimaan nuoren asioita ongelmien jatkuessa pitkään.

" - ei oo vielä ehkä sellasta toimintamallia, että jos nää ongelmat jatkuu pitkään niin, että kaikki nuorta opettavat opettajat tulis yhdessä sen asian äärelle ja vertaillaan kokemuksia ja mietitään ratkasuja."

Keskustelun lisääminen toisten opettajien kanssa tuli erään opettajan vastauksessa ilmi myös siinä mielessä, että joidenkin opettajien ammatillisen sitoutumisen puute voi haitata opettajan tahtotilaa ja paneutumista nuoren auttamiseksi. Opettajan mukaan kaikkien opettajien pitäisi keskustella yhdessä myös ammatillisesta sitoutumisesta työhön ja opettajan ammatin perimmäisestä tarkoituksesta eli aidosta halusta auttaa ja tukea nuorta.

"Oman koulun osalta kaipaisin, että pitäis järjestää mahdollisuus rauhalliseen keskusteluun. Ja keskustelun tavoitteena ois tämä, että mun mielestä meidänkään koulussa ei oo saavutettu ammatillista sitoutumista siihen, miks mää tänne tuun. Että saatas vielä enemmän sitä paneutumista ja tahtotilaa."

Kaikki opettajat olivat yksimielisiä siitä, että koulun toimintaa voitaisiin kehittää laatimalla opettajille yhteiset periaatteet nuoren kohtaamiseen. Opettajilla tulisi olla samat päälinjat nuoren kohtaamisessa ja kaikkien tulisi puuttua haastavaan käytökseen ensin itse. Näin ei syntyisi tilanteita, joissa tietyt opettajat oikeasti puuttuvat nuoren käytökseen ja toiset ovat myötäilevämpiä nuoren suhteen.

” - se ei koskaan saa mennä siihen, että on yks, joka nalkuttaa ja tavallaan hoitaa ne asiat ja joku on se ymmärtäjä. Et kyllä kaikkien pitää nämä eri tasot jollain lailla handlata.”

Yhteiset periaatteet näkyvät myös salassapitosäädösten kunnioittamisena ja nuoren fyysisenä koskemattomuutena. Yksi opettajista kertoi, että kouluorganisaation sisällä nuoren asiat kulkevat joskus opettajalta toiselle, jolloin nuoren yksityisyyden turva ei toteudu. Erityisesti opettaja tarkoitti tilanteita, joissa nuoren asioihin kuulumaton opettaja saa tietää nuoren omalta opettajalta arkaluontoisia asioita ja juttu lähtee leviämään niin, että nuori kuulee tästä. Erään opettajan mielestä nuoren fyysisen koskemattomuuden kunnioittaminen ei toteudu kunnolla koulussa. Hän mainitsi esimerkkinä muun muassa tilanteen, jossa opettaja oli tarttunut nuoren käteen niin kovalla otteella, että nuorella kävi kipeää.

Koulun toimintamallia voitaisiin erään opettajan mukaan kehittää siirtämällä tietoa haastavasti käyttäytyvästä nuoresta yläkoulun puolelle nuoren siirtyessä sinne alakoulusta. Tällöin yläkoulun opettajat saisivat valmiiksi tietoa luokalleen tulevista nuorista ja luokanopettajien oppilastunte-musta haastavasti käyttäytyvistä nuorista voitaisiin hyödyntää yläkoulun puolella. Samalla nuoren auttaminen jatkuisi varmuudella myös alakoulusta lähdettäessä.

Kaikkien opettajien mukaan koulun toimintamallissa tulisi kehittää työssä jaksamisen tukemista. Eräs opettaja mainitsi, että kynnystä työnohjaukseen tulisi madaltaa ja pitäisi taata työnohjaus, kun opettaja kokee sitä tarvitsevansa. Ilmi kävi myös se, että kehityskeskusteluita pitäisi järjestää säännöllisesti.

”Ja mun mielestä työnohjaus ois kans, sillen jos on sellanen haastava luokka, niin niihin on aika nihkiät pääsyt. Että sais siellä purkaa ja silleen pystyis kehittää ittiään.”

8 TUTKIMUSTULOSTEN VERTAAMINEN AIKAISEMPIIN TUTKIMUKSIIN JA KIRJALLISUUTEEN

Tutkimuksia opettajien kokemuksista käytöshäiriöisen tai haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta ei löydy kovinkaan paljoa. Joitakin pro gradu -tutkimuksia kuitenkin löysimme. Mitään aiemmin julkaistuja pro graduja emme saaneet hankittua itsellemme, koska kaukolainaus ei ole mahdollista eikä tutkimuksia ole saatavina elektronisena aineistona Internetissä. Löysimme joitakin opinnäytetöitä käytöshäiriöihin liittyen, mutta niiden tutkimustehtävät eivät ole samanlaisia kuin meidän tutkimuksessamme. Teoriatietoa käytöshäiriöisen ja haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta koulussa löytyy esimerkiksi erilaisten oppaiden muodossa ja niihin olemme perehtyneet tietoperustaa kootessamme.

Päädyimme vertailemaan tutkimustuloksiamme aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen yleisellä tasolla, koska tutkimuksia haastavasta käyttäytymisestä opettajien näkökulmasta ei ollut saatavillamme. Lapin yliopiston kasvatustieteen tiedekunnasta on valmistunut Katri Kauralan tekemä pro gradu -tutkimus vuonna 2013. Tutkimuksen tiivistelmä on luettavissa Internetissä, mutta kuten aiemmin mainitsimme, kyseistä työtä ei ole mahdollista lukea elektronisessa muodossa tai kaukolainata Lapin yliopistosta.

Kaurala on tutkinut miten opettajat kuvailevat oppilaan haastavaa käyttäytymistä. Tutkimustehtävät muistuttavat oman tutkimuksemme tehtäviä. Kaurala on tutkinut, millaisen käyttäytymisen opettajat näkevät haastavana, mitä syitä opettajat näkevät haastavan käyttäytymisen taustalla ja millaisia toimintamalleja opettajilla on oppilaan käyttäytyessä haastavasti. Hänen tutkimuksensa tulokset osoittavat, että haastava käyttäytyminen opettajien kuvailemana on hyvin laaja ilmiö. Hän on eritellyt tutkimustuloksissaan haastavan käyttäytymisen muotoja ulospäin ja sisäänpäin suuntautuneisiin muotoihin. (Doria 2013, viitattu 27.2.2015.) Tästä voidaan vetää yhteyttä omasta tutkimuksestamme saamiimme tuloksiin haastavan käyttäytymisen ilmenemisestä. Muodostimme haastavan käyttäytymisen ilmenemisestä kolme alaluokkaa: suora ilmeneminen, epäsuora ilmeneminen ja haastava asenne. Suora ja epäsuora ilmeneminen voi mahdollisesti olla rinnastettavissa Kauralan jaottelumalliin ulospäin ja sisäänpäin suuntautuneista muodoista.

Kauralan mukaan syinä haastavaan käyttäytymiseen ovat enimmäkseen seikat, joihin oppilas ei itse voi vaikuttaa, esimerkiksi ongelmat perheessä. Myös omissa tutkimustuloksissamme tuli ilmi, että haastavan käyttäytymisen taustalla olevista tekijöistä olennaisia ovat ongelmat perhe- ja sosiaalisissa suhteissa. Sekä Kauralan että meidän tutkimuksessamme opettajat ovat korostaneet haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa toimintamalleina moniammatillista yhteistyötä sekä yhteistyötä kodin ja koulun välillä. Lisäksi opettajan tulee ennakoida ja strukturoida kohtaamistilannetta.

Tutkimuksessamme opettajien oli hankala määritellä haastavaa käyttäytymistä ilmiönä, sillä se on heidän mielestään monisyinen ilmiö. Haastavaa käyttäytymistä ilmenee opettajien mukaan kaikilla jossakin vaiheessa nuoruutta ja käyttäytymisen taustalla olevat tekijät vaihtelevat oppilaskohdaisesti. Haastavasti käyttäytyvillä on löydettävissä yhteisiä tunnusmerkkejä, esimerkiksi oppimisvaikeudet, ailahtelevat tunteet ja vähäinen positiivisten suhteiden määrä aikuisiin (O'Regan 2012, 9–10).

Haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamistilanteessa opettajat korostivat omien ominaisuuksien merkitystä. Opettajan tulisi olla kohtaamistilanteessa rauhallinen, johdonmukainen ja aidosti kiinnostunut nuoresta. Opettajien mukaan nuori tulisi kohdata aina tarpeeksi rauhallisessa ympäristössä. Kohtaamistilanteessa on hyötyä, jos opettaja tuntee nuoren kunnolla. Tällöin opettaja pystyy ymmärtämään paremmin, mikä nuoren käytöksen taustalla oleva syy voisi olla. O'Reganin (2012, 82–86) mukaan haastavasti käyttäytyvä nuori tulee parhaiten toimeen sellaisten ihmisten kanssa, joita hän kunnioittaa. Oli kyseessä miten hankala tilanne tahansa, opettajan tulee säilyttää malttinsa ja ratkaista tilanne positiivisella tavalla.

Röningin (2013, 157) mukaan uhmakkuuteen ja aggressiiviseen käyttäytymiseen ei tule vastata aggressiolla tai vihamielisellä käyttäytymisellä. Jos aggressioon vastaa aggressiolla, seuraa vihamielisen käyttäytymisen noidankehä. Tällöin tilanteessa ei käyttäydytä sosiaalisesti taitavalla tai ongelmaa selvittävällä tavalla. Tutkimustuloksissamme opettajat kuvasivat, että nuoren kohtaamistilanteessa tulisi säilyttää oma rauhallisuutensa ja opettajan tulisi sanoittaa nuoren tunteita niin, että hän pystyy niitä paremmin käsittelemään.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Peilattuna tutkimustehtäviimme voimme tehdä johtopäätöksiä tutkimuksemme perusteella. Opettajat ovat vanhempien lisäksi nuorten kanssa lähes päivittäin tekemisissä. He näkevät työssään nuoruuden laajan kirjon ja pystyvät huomaamaan, jos nuoren kehityksessä on poikkeavuutta.

Koemme, että tutkimuksessamme tärkeimmäksi kokonaisuudeksi muodostui haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen profilointi. Opettajat kertoivat haastatteluissa monia näkökulmia nuoren kohtaamistilanteeseen liittyen. Tiivistettynä haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamistilanteessa korostuvat opettajan ominaisuudet; jämäkyys, selkeys, johdonmukaisuus ja rauhallisuus. Kohtaamistilanteen onnistumiseen vaikuttavat sekä rauhallinen fyysinen ympäristö että opettajan nuorelle räätälöimä tapa käsitellä tämän haastavaa käytöstä. Mielestämme keskeiseksi seikaksi nuoren kohtaamistilanteessa muodostui nuoren ja opettajan välinen keskinäinen kunnioitus ja myös kielteisten tunteiden ilmaisemisen salliminen molemminpuolisesti. Nuori tulee huomioida kohtaamistilanteessa yksilönä ja opettajan tulee perehtyä nuoren taustaan ja nuoreen persoonana ymmärtääkseen käyttäytymisen taustalla olevat syyt paremmin.

Haastavaa käyttäytymistä tulee käydä nuoren kanssa läpi ottaen huomioon hänen ikätasonsa. Haastavaa käyttäytymistä läpikäydessä opettajan tulee toimia mallina tunteiden sanoittamisessa ja analysoida tunteita yhdessä nuoren kanssa. Viimekädessä opettaja toimii kohtaamistilanteessa rajojen asettajana, mutta liiallisesta sääntökeskeisyydestä nuori ei hyödy. Pikemminkin nuoren itsensä pitäisi antaa olla enemmän mukana pohtimassa rajoja ja ”rangaistuskeinoja” haastavalle käyttäytymiselleen.

Tutkimuksessamme kaikki opettajat osasivat kertoa vaikeuksista haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamistilanteessa. Opettajien vastauksissa korostui muun muassa ajan puute nuoren asioihin perehtymiseksi, tiedonkulun ongelmat eri henkilöiden välillä nuoren tilanteesta sekä ammattiauttajien tai vanhempien erimielisyydet nuoren auttamiskeinoista. Opettajien mukaan myös nuoren ominaisuudet, kuten sulkeutuneisuus ja koulunegatiivisuus hankaloittivat nuoren kohtaamista ja auttamista.

Opettajat löysivät monia kehittämiskohtia nuoren kohtaamisen parantamiseksi omasta työstään ja koulun toimintamallista. Omassa työssään opettajat kokivat, että he tarvitsisivat enemmän aikaa

nuoren tilanteeseen paneutumiseksi. Myös esimerkiksi kouluttautuminen oman työn kehittämiseksi koettiin tarpeellisena. Koulun toimintamallissa opettajat halusivat hyödyntää enemmän kollegoiden osaamista nuoren auttamiseksi. Opettajat kokivat, että työssä jaksamisen tukemiseen tulisi panostaa enemmän.

Uskomme, että tutkimuksemme antaa hyödyllistä tietoa haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisesta ja nuoren kohtaamisen kehittämiskohteista niin opettajan kuin koulunkin näkökulmasta. Tutkimustietoa pystyy hyödyntämään sekä yhteistyökumppanimme toimiva koulu että mikä tahansa muu kouluyhteisö.

10 POHDINTA

10.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tieteellisellä tutkimuksella pyritään tuottamaan mahdollisimman luotettavaa tietoa tutkittavasta asiasta. Laadullisen tutkimuksen kriteereitä ovat muun muassa uskottavuus, siirrettävyys, refleksiivisyys sekä vahvistettavuus. (Kylmä & Juvakka 2007, 127.)

Uskottavuus parantaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Jotta uskottavuus voidaan saavuttaa, tulee tulosten olla kuvattuna selkeästi ja lukijan tulee ymmärtää, miten tutkimustuloksiin on päästy sekä millaisia vahvuuksia ja rajoitteita tutkimuksella mahdollisesti on. Uskottavuutta parantaa myös, kun tutkijan muodostamat kategoriat kattavat suurimman osan aineistosta. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 160.) Tulosten analyysivaiheessa pyrimme kuvaamaan aineistoa mahdollisimman tarkasti ja luokituksia muodostaessamme otimme aineiston kokonaisuutena huomioon. Emme muuttaneet haastattelujen alkuperäisiä ilmauksia. Analyysitekstissämme käyimme opettajien suoria lainauksia, jolloin yhteys aineiston ja tulkintojen välillä saavutetaan.

Uskottavuutta vahvistaa se, että tutkija on riittävän kauan tekemisissä tutkittavan aiheen parissa. (Kylmä & Juvakka 2007, 128). Tutkimuksessamme uskottavuutta lisää se, että perehdyimme haastavaan käytökseen ilmiönä käsittelemällä asiaa tietoperustaosuudessa ja tutustumalla aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta.

Haastattelujen nauhoittaminen lisää myös tutkimuksemme uskottavuutta, sillä kirjoitimme nauhoittamamme haastattelut sana sanalta auki. Haastattelutilanteissa nauhoitus sujui ongelmitta kahdella nauhurilla. Vaikka haastattelutilanteet keskeytyivät, se ei vaikuttanut haastattelun kulkuun.

Siirrettävyys on myös tärkeä näkökohta laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Siirrettävyyden varmistamiseksi tutkimuksen vaiheet tulee kuvata mahdollisimman tarkasti, jotta kuka tahansa pystyy seuraamaan tutkimuksen kulkua. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 160.) Tutkimustulosten tulisi olla myös siirrettävissä muihin vastaaviin tilanteisiin. Tutkimukseen osallistuvia ja tutkimusympäristöä tulee kuvata mahdollisimman tarkasti. (Kylmä & Juvakka 2007,

129.) Tutkimuksessamme kuvasimme kaikki vaiheet tutkimukseen osallistuvien valinnasta tuloksiin saakka. Tutkimukseen osallistuvista kerroimme vain oleelliset tiedot niin, että heidän anonymiteettinsä säilyy.

Refleksiivisyydellä tarkoitetaan, että tutkimuksen tekijän tulee olla tietoinen lähtökohdistaan tutkimuksen tekijänä. Tutkijan on mietittävä omaa vaikutusta aineistoonsa ja tutkimusprosessiin. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Perehdyimme tutkimusaiheeseen kattavasti ennen haastattelujen tekoa ja aihe kiinnostaa meitä molempia. Uskomme, että taustalla oleva tietämyksemme aiheesta ei vaikuttanut tutkimuksemme luotettavuuteen. Päinvastoin tietämyksemme auttoi muun muassa haastattelukysymysten laadinnassa.

Vahvistettavuus on laadullisessa tutkimuksessa ongelmallinen luotettavuuden kriteeri, koska todellisuuksia on monia eikä toinen tutkija päädy välttämättä samankaan aineiston perusteella samaan tulkintaan. Erilaiset tulkinat tutkimuskohteesta eivät ole välttämättä huono asia, vaan ne lisäävät ymmärrystä tutkimusaiheesta. Vahvistettavuus kattaa koko tutkimusproessin ja toisen tutkijan täytyy voida seurata tutkimusproessin etenemistä alusta loppuun. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Tutkimusproessin kulkua pystyy seuraamaan tutkimuksessamme jouhevasti ja havainnollistamisen tukena käytimme kaavioita ja suoria lainauksia opettajien haastatteluista.

10.2 Tutkimuksen eettisyys

Kaiken tieteellisen toiminnan ytimenä on tutkimuksen eettisyys. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 172). Tutkittavia ihmisiä on kohdeltava rehellisesti ja kunnioittavasti. Tutkittavilta on pyydettävä suostumus tutkimukseen osallistumiseen, lisäksi heille suodaan mahdollisuus kieltäytyä tutkimuksesta ja keskeyttää se. Henkilötietoja ei missään vaiheessa paljasteta eli anonymiteetti taataan koko tutkimusproessin ajan. Tutkittavilla on oikeus esittää selventäviä kysymyksiä koko aineistonkeruun ajan. Lisäksi heillä on oikeus saada tutkimustuloksista tietoa. (Leino-Kilpi & Välimäki 2009, 367.) Eettisyys varmistetaan myös sillä, että tiedonantajille kerrotaan haastattelun aiheesta ennen varsinaista haastattelua. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 131).

Tutkimuksessamme kerroimme tiedonantajillemme tutkimuksemme tavoitteet, tutkimusmenetelmät ja mihin tietoja käytetään. Painotimme tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja tiedonantajien mahdollisuutta saada lisätietoa tutkimuksesta sitä halutessaan. Tiedonantajat saivat

etukäteen tietää, mistä teemoista haastattelutilanteessa tullaan keskustelemaan, sillä lähetimme tutkimussuunnitelman, haastattelurungon ja saatekirjeen etukäteen tiedonantajille. Tutkimuksesamme pyysimme suostumuksen rehtorin valitsemilta osallistujilta ja haimme virallisen tutkimusluvan ja haastatteluluvan yhteistyökumppaniltamme.

Tutkimusaineistoa säilytimme vain sen ajan, kuin se oli aineiston analysoinnin kannalta tarpeellista. Hävitimme tutkimusaineiston heti analyysin valmistuttua. Tuotimme tietoa Kempeleen koululle tutkimustuloksista, joten koulu ja myös tiedonantajat saivat oman oikeutensa mukaisesti tietää tutkimustuloksista kuitenkin sillä tavalla, että tiedonantajien anonymiteetti säilyi.

10.3 Omat oppimiskokemukset ja jatkotutkimusaiheet

Aiheen valinta opinnäytetyölle oli melko helppoa, sillä halusimme lähteä Kempeleen hyvinvointikouluprojektiin mukaan. Tiedonhaku helpotti oma kiinnostuksemme aihetta kohtaan. Aihetta ei ollut tutkittu opettajien näkökulmasta paljoa aiemmin, mikä lisäsi mielenkiintoamme tutkimusta kohtaan.

Tutkimusprosessi eteni jouhevasti ja pysyimme hyvin arvioimassamme aikataulussa. Kun tutkimuslupa oli saatu Kempeleen koululle, saimme haastatteluajat opettajien kanssa nopeasti sovittua. Koemme, että ajallisesti haastavin vaihe tutkimusprosessissa oli aineiston litterointi ja analysointi. Haastattelijan roolissa toimiminen onnistui hyvin ja saimme paljon tutkimusmateriaalia työtämme varten.

Oma ammatillinen osaamisemme nuorten hoitotyössä on kehittynyt paljon opinnäytetyön teon myötä. Nuoruuteen perehtyminen ikäkautena oli mielenkiintoista ja opettavaista. Uskomme, että tulevaisuudessa kohdatessamme nuoria missä tahansa yhteydessä osaamme paremmin arvioida, mikä on nuoruuteen kuuluvaa normaalia oireilua ja mikä taas poikkeavuutta. Olemme saaneet myös apuvälineitä ennaltaehkäisevään mielenterveystyöhön. Riippumatta työpaikasta mielenterveystyön osaaminen on tärkeää. Tutkimuksemme on tuottanut työelämään tutkimustuloksia.

Yhdessä työskentelemisen taidot ovat kehittyneet paljon tutkimusprosessin aikana. Tiimityö on opettanut kompromissien tekemistä, sosiaalisia taitoja ja neuvottelutaitoja. Yhteistyökumppanim-

me kanssa tekemämme yhteistyö on parantanut koordinointi- ja vuorovaikutustaitojamme, joita tulevana sairaanhoitajina tarvitsemme omassa työssämme. Koemme, että olemme tehneet opinnäytetyötämme tasavertaisina ja samanarvoisina kumppaneina. Enimmäkseen olemme tehneet työtä yhdessä, mutta välillä myös itsenäisesti. Yhteistyö on sujunut todella hyvin.

LÄHTEET

- Aalberg, V. & Siimes, M. A. 2007. Lapsesta aikuiseksi: nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.
- Greene, R. W. & Muurinen, M. 2009. Koulun hukkaamat lapset: opas käytösongelmaisten lasten auttamiseksi. Helsinki: Finn Lectura.
- Haasjoki, E. & Ollikainen, T. 2010. Mikä sun mieltä painaa?: kriisit nuoruudessa ja mielenterveyden tukeminen koulussa. Helsinki: SMS-tuotanto.
- Heikkinen-Peltonen, R., Innamaa, M. & Virta, M. 2008. Mieli ja terveys. Helsinki: Edita.
- Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U. & Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli: koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Honkanen, E. & Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Tammi.
- Kananen, J. 2008. Kvali: kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOY.
- Kauffman, J. M. cop. 2005. Characteristics of emotional and behavioral disorders of children and youth. 8th ed. Upper Saddle River, N.J: Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Kerola, K. & Sipilä, A. 2007. Haastava käyttäytyminen: syitä, muutoksen mahdollisuuksia. Oulu: Tervaväylän koulu.
- Kronqvist, E. & Pulkkinen, M. 2007. Kehityspsykologia: matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Lehtoranta, P. & Reinola, O. 2007. Haastava nuori ammattia oppimassa: miten toimin nuoruusikäisen kanssa koulussa tai työpaikalla? Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Lehto-Salo, P. & Marttunen, M. 2006. Käytöshäiriöt ja niiden hoito. Teoksessa E. Laukkanen, M. Marttunen, S. Miettinen & M. Pietikäinen (toim.) Nuoren psyykkisten ongelmien hoito. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 562–594.

Lehto-Salo, P. & Marttunen, M. 2008. Tyttöjen käytöshäiriön erityispiirteitä. Suomen lääkärilehti - Finlands läkartidning 63 (50), 4429–4435.

Leino-Kilpi, H. & Välimäki, M. 2009. Etiikka hoitotyössä. 5. uud. p. Porvoo: WSOY.

Marttunen, M. & Kaltiala-Heino, R. 2011. Nuorisopsykiatria. Teoksessa J. Lönnqvist, M. Henriksson, M. Marttunen & T. Partonen (toim.) Psykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 562–594.

Marttunen, M. & Karlsson, L. 2013. Nuoruus ja mielenterveys. Teoksessa M. Marttunen, T. Huurre, T. Strandholm & R. Viialainen (toim.) Nuorten mielenterveyshäiriöt - opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 7–14.

Marttunen, M. 2013. Nuorten mielenterveyshäiriöt: opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Nurmi, J. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo: WSOY.

O'Regan, F. & Virtanen, A. 2012. Haastava käytös: käytännön neuvoja ja menetelmiä, miten ymmärtää ja käsitellä haastavasti käyttäytyvää lasta. Helsinki: Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opik.

Rantanen, P. 2004. Nuoruusikä. Teoksessa I. Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almqvist, J. Piha & K. Kumpulainen (toim.) Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 46–49.

Röning, T. 2013. Aikuinen mallina ja vihan hallinnan opettajana. Teoksessa P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 149–161.

Sinkkonen, J., cop. 2012. Nuoruusikä: miten lapsesta tulee nuori aikuinen? Helsinki: WSOY.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. laitos. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

von der Pahlen, B. & Marttunen, M. 2013. Käytöshäiriöt. Teoksessa M. Marttunen, T. Huurre, T. Strandholm & R. Viialainen (toim.) Nuorten mielenterveyshäiriöt - opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 97–107.

Elektroninen aineisto

Kaurala, K. 2013. Kuinka opettajat kuvailevat oppilaiden haastavaa käyttäytymistä: esiintymismuotoja, syitä ja toimintamalleja. Doria. Viitattu 27.2.2015. <http://www.doria.fi/handle/10024/93927>.

Lehto-Salo, P. & Marttunen, M. 2008. Tyttöjen käytöshäiriön erityispiirteitä. Suomen lääkärilehti - Finlands läkartidning 63 (50), 4429-4435. Viitattu 25.2.2014, <http://www.fimnet.fi.ezp.oamk.fi:2048/cgi-cug/brs/artikkeli.cgi?docn=000031323>.

Pihlakoski, L. 2011. Käytöshäiriöt. Käypä hoito. Viitattu 4.4.2014, <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/naytaartikkeli/tunnu/nix00968#R1>.

Rowe, J. 2010. Dealing with Psychiatric Disabilities in Schools: A Description of Symptoms and Coping Strategies for Dealing with Them. Preventing School Failure 54 (3), 190–198. Viitattu 27.3.2014, <http://web.a.ebscohost.com.ezp.oamk.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=cc550ba9-c05d-4b5f-9d5e-59ec9bd8f8c1%40sessionmgr4004&vid=6&hid=4107>.

Savolainen, T. 2010. Haastava nuori ja koulunkäynti – opas opettajalle. Opetushallituksen SAI-REKE-hankkeen materiaaleja. Tuusula 2010. Viitattu 12.3.2014, <http://www.mv.helsinki.fi/home/hotulain/New%20Folder/Haastav%20nuori.pdf>.

Suvisaari, J. & Manninen, M. 2009. Käytöshäiriön ennusteeseen vaikutetaan parhaiten puuttamalla ongelmiin varhain. Suomen lääkärilehti - Finlands läkartidning 64 (27-32), 2459-2464. Viitattu 25.2.2014, <http://www.fimnet.fi.ezp.oamk.fi:2048/cgi-cug/brs/artikkeli.cgi?docn=000032428>.

(mukaillen ICD-10-tautiluokitusta)

Käytöshäiriölle (F91) on ominaista toistuva uhmakas, epäsosiaalinen tai aggressiivinen käyttäytyminen, joka poikkeaa ikätasoisista sosiaalisista odotuksista.

Lapsella tai nuorella pitää esiintyä vähintään kuuden kuukauden aikana muutamia seuraavista oireista diagnoosin täyttymiseksi. Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että käytöshäiriölle ominaisia oireita voi ilmetä lapsella tai nuorella ilman käytöshäiriön diagnoosikriteereiden täyttymistä.

- kehitystasoon verrattuna epätavallisen paljon tai vaikeita kiukkukohtauksia
- riitelee usein aikuisten kanssa
- kieltäytyy usein aktiivisesti toteuttamasta aikuisten pyyntöjä tai uhmaa sääntöjä
- tekee usein ilmeisen tarkoituksellisesti asioita, jotka ärsyttävät muita ihmisiä
- syyttää usein muita omista virheistään tai huonosta käytöksestään
- suuttuu herkästi tai on helposti toisten ärsytettävissä
- on usein vihainen tai harmistunut
- on usein ilkeä tai kostonhaluinen
- usein valehtelee tai rikkoo lupauksia saadakseen hyötyä tai suosiota tai välttääkseen velvollisuuksia
- aloittaa usein fyysisiä tappeluita (ei sisällä sisarusten välisiä tappeluita)
- on käyttänyt asetta, joka voi aiheuttaa vakavaa fyysistä vahinkoa toisille (esimerkiksi maila, tiiliskivi, rikottu pullo, puukko, ampuma-ase)
- viipty usein yömyöhään ulkona vanhempien kielloista huolimatta (alkanut ennen 13 vuoden ikää)
- kohdistaa toisiin ihmisiin fyysistä julmuutta (esimerkiksi sitoo, viiltelee tai polttaa uhria)
- kohdistaa fyysistä julmuutta eläimiin
- tuhoaa tahallaan muiden omaisuutta (muulla tavalla kuin tulipalon sytyttämällä)
- sytyttää tarkoituksella tulipaloja, joissa vakavan vahingon riski
- varastaa tärkeitä tai arvokkaita tavaroita kotoa tai muualta, ei vahingoita uhria (esimerkiksi myymälävarkaus, murto, väärennys)
- usein koulupinnausta (alkanut ennen 13 vuoden ikää)
- on karannut kodista tai sijaiskodista vähintään kahdesti ja on karannut kerran pidemmäksi aikaa kuin yhdeksi yöksi (ei sisällä pakenemista fyysisen tai seksuaalisen väkivallan seurauksena)

- tekee rikoksen uhria vahingoittaen (esimerkiksi käsilaukun sieppaaminen, muu väkivaltainen ryöstö, kiristys)
- pakottaa toisen henkilön sukupuoliyhteyteen kanssaan
- kiusaa ja pelottelee usein toisia (esimerkiksi tahallinen kivun tai vamman aiheuttaminen, jatkuva uhkailu, ahdistelu, vainoaminen tai häirintä)
- murtautuu toisen henkilön asuntoon, muuhun rakennukseen tai autoon.

(Pihlakoski, L. 2011. Hakupäivä 4.4.2014.)

SAATEKIRJE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALLE

Hyvä opettaja,

Olemme toisen vuoden sairaanhoitajaopiskelijoita Oulun ammattikorkeakoulusta. Olemme teke-
mässä koululenne opinnäytetyötä, joka on osa Kempeleen kouluhyvinvointihanketta. Tutkimuk-
semme tarkoituksena on kuvailla 6. luokan opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuor-
ren kohtaamisesta. Tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla on tavoitteena kehittää haastavasti
käyttäytyvän nuoren kohtaamisen tapaa sellaiseen suuntaan, että nuori tulee paremmin huomioi-
duksi ja kuulluksi. Samalla voidaan ennaltaehkäistä haastavasti käyttäytyvän nuoren käytösoirei-
lun pahenemista.

Tarkoituksenamme on kerätä tietoa teemahaastattelun avulla. Haastatteluun osallistuminen on
vapaaehtoista eikä henkilöllisyytesi tule missään vaiheessa esille. Nauhoitamme haastattelut
tutkimustamme varten ja teemme muistiinpanoja. Heti tutkimustulosten analysoinnin jälkeen hävi-
tämme aineiston.

Haastatteluun on hyvä varata aikaa noin tunti. Haastattelun yhteydessä annamme sinulle allekir-
joitettavaksi suostumuslomakkeen opinnäytetyömme tiedonkeruuta varten.

Haastattelussa käsiteltäviin teemoihin pystyt perehtymään etukäteen, sillä lähetämme sinulle
haastattelurungon. Olemme kiitollisia, että olet kiinnostunut osallistumaan tutkimukseemme. Nä-
emme haastattelun merkeissä. Tarvittaessa voit ottaa meihin yhteyttä, jos sinulla tulee mieleen
kysymyksiä tutkimukseen liittyen.

Ystävällisin terveisin,

Elina Rytty & Anna-Mari Seppälä

TIEDONANTAJAN SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖN AINEISTON KERUUTA VARTEN

Opinnäytetyön tekijät

Elina Rytty ja Anna-Mari Seppälä, Oulun ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Opinnäytetyön ohjaajat

Terttu Koskela ja Kaisa Koivisto, Oulun ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Aineiston keruu

Kevät 2014

Menetelmät

Teemahaastattelu

Opinnäytetyön tavoite/tarkoitus

Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvailla 6. luokan opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän (käytöshäiriöisen) nuoren kohtaamisesta. Tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla on tavoitteena kehittää haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen tapaa koulussa sellaiseen suuntaan, että nuori tulee paremmin huomioiduksi ja kuulluksi. Tavoitteena on myös mahdollisesti yhtenäistää koulun käytäntöjä nuoren kohtaamistilanteessa.

Opinnäytetyön tiedonantajana oleminen on täysin vapaaehtoista. Yksityisiä henkilöitä ei voi tunnistaa tutkimusraportista, eikä heidän nimeään tulla julkaisemaan ilman asianomaisen lupaa tutkimuksen missään vaiheessa. Suostun edellä mainittuihin aineistonkeruumenetelmiin.

/ / 2014

Osallistujan nimi ja nimenselvennös

HAASTATTELUN TEEMA-ALUEET

TAUSTATIEDOT

- Ikä
- Työkokemus

HAASTAVA KÄYTTÄYTYMINEN ILMIÖNÄ

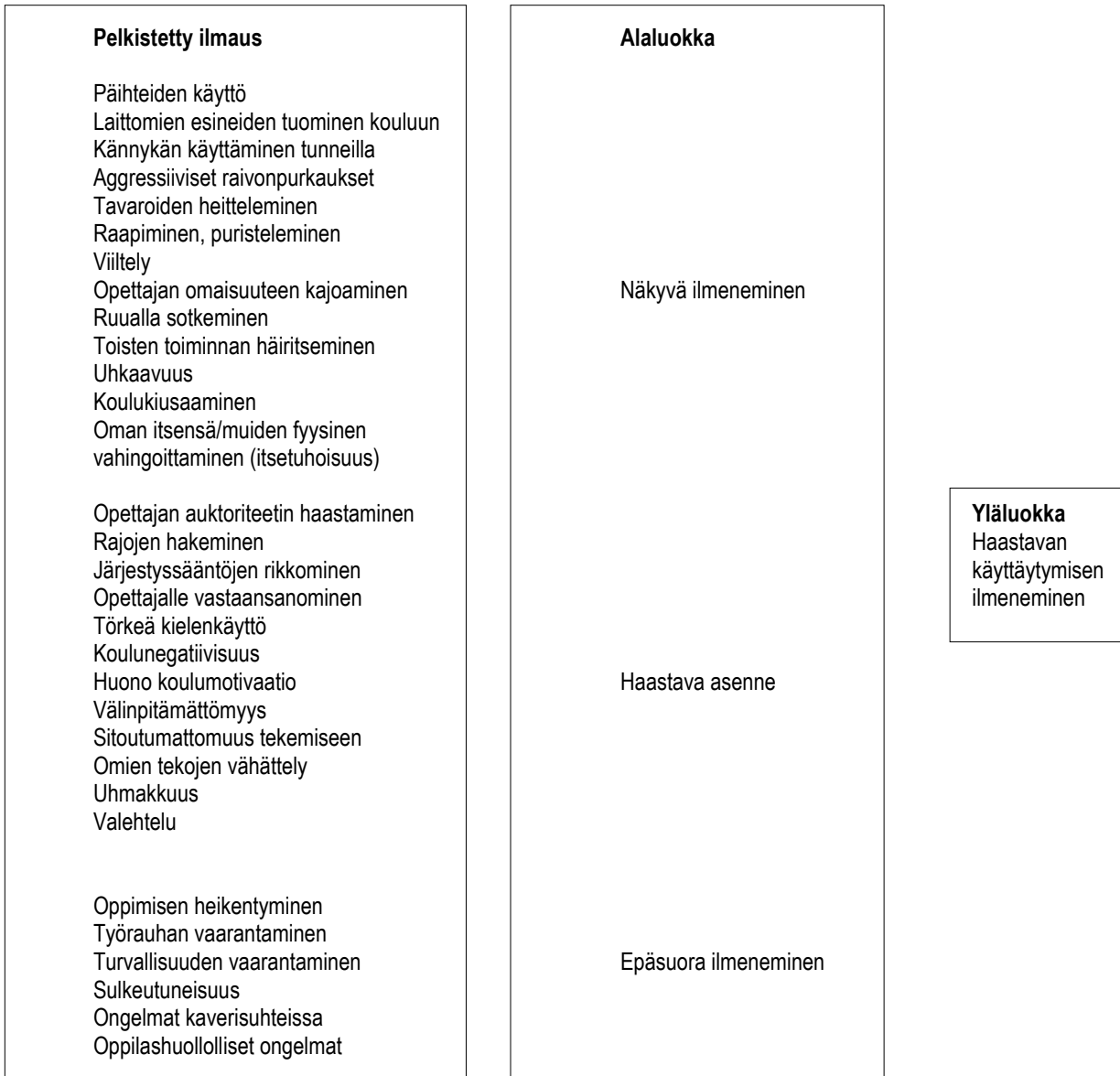
- Miten määrittelet haastavan käyttäytymisen?
- Kuvaile, miten haastava käytös konkreettisesti ilmenee koulussa? (esimerkkejä)

HAASTAVASTI KÄYTTÄYTYVÄN NUOREN KOHTAAMINEN

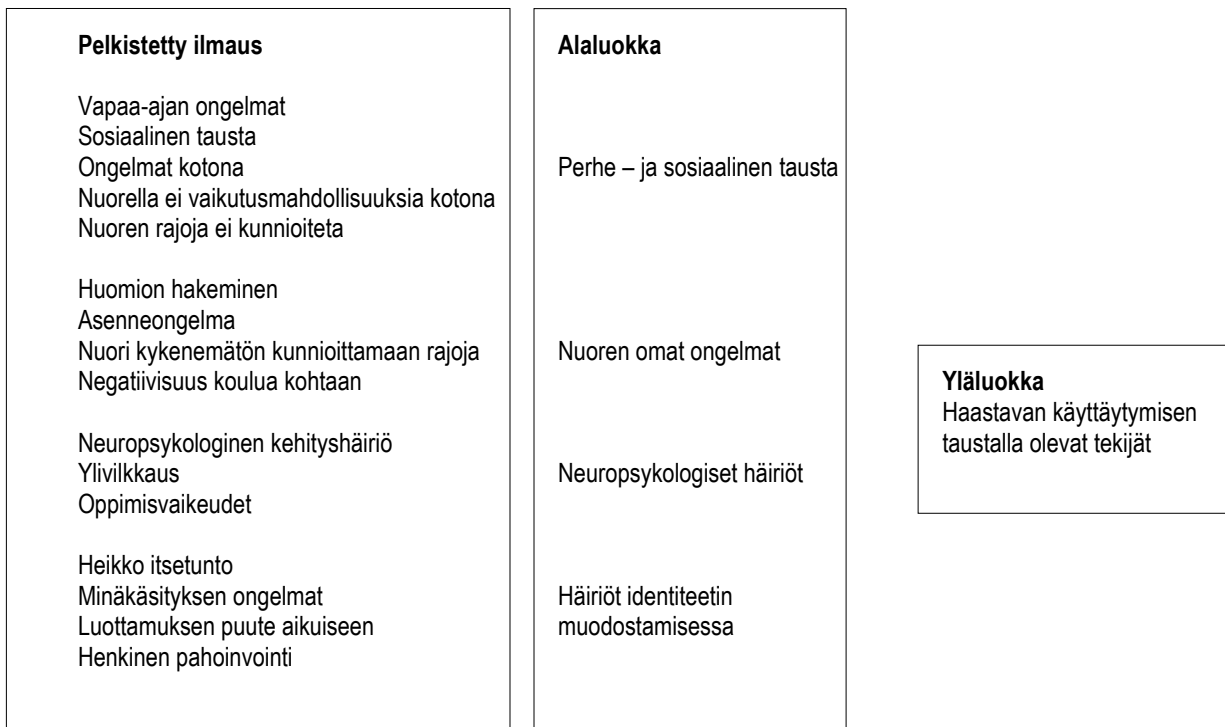
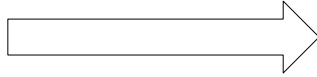
- Miten kohtaat työssäsi haastavasti käyttäytyvän nuoren?
- Kuvaile haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamistilannetta, miten toimit? Esimerkkejä kohtaamisesta.
- Millainen toimintamalli koulullanne on haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamiseen, jos sellainen on laadittu? Millainen kohtaamisen tapa on mielestäsi toimivin?
- Haastava käyttäytyminen voi pahimmillaan ilmetä jopa varsinaisena käytöshäiriönä. Miten toimit, jos epäilet, että nuori on avun tarpeessa haastavan käytöksen suhteen?

HAASTEET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

- Mitkä asiat koet vaikeina, kun kohtaat haastavasti käyttäytyvän nuoren? Kerro kokemuksia ja esimerkkitalanteita haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen haasteista.
- Miten koet, että haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamista voisi kehittää
  - o omassa työssäsi
  - o koko koulunne toimintamallin suhteen?

KUVIO 1. Haastavan käyttäytymisen ilmeneminen

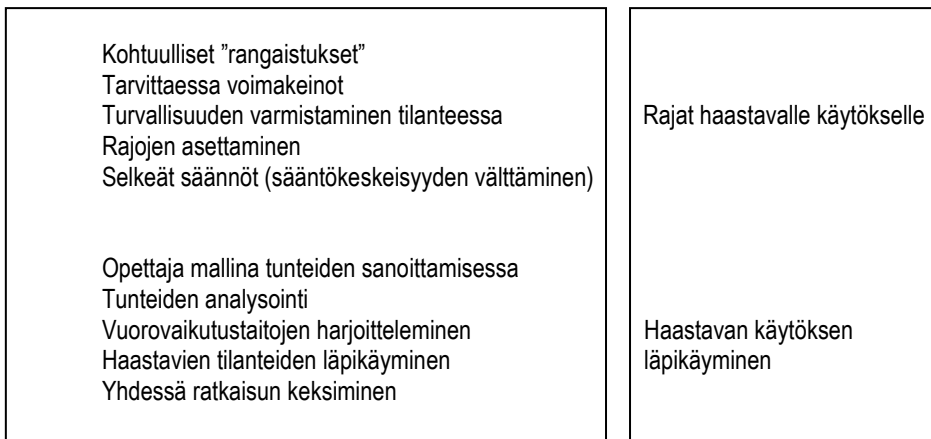
KUVIO 2. Haastavan käyttäytymisen taustalla olevat tekijät

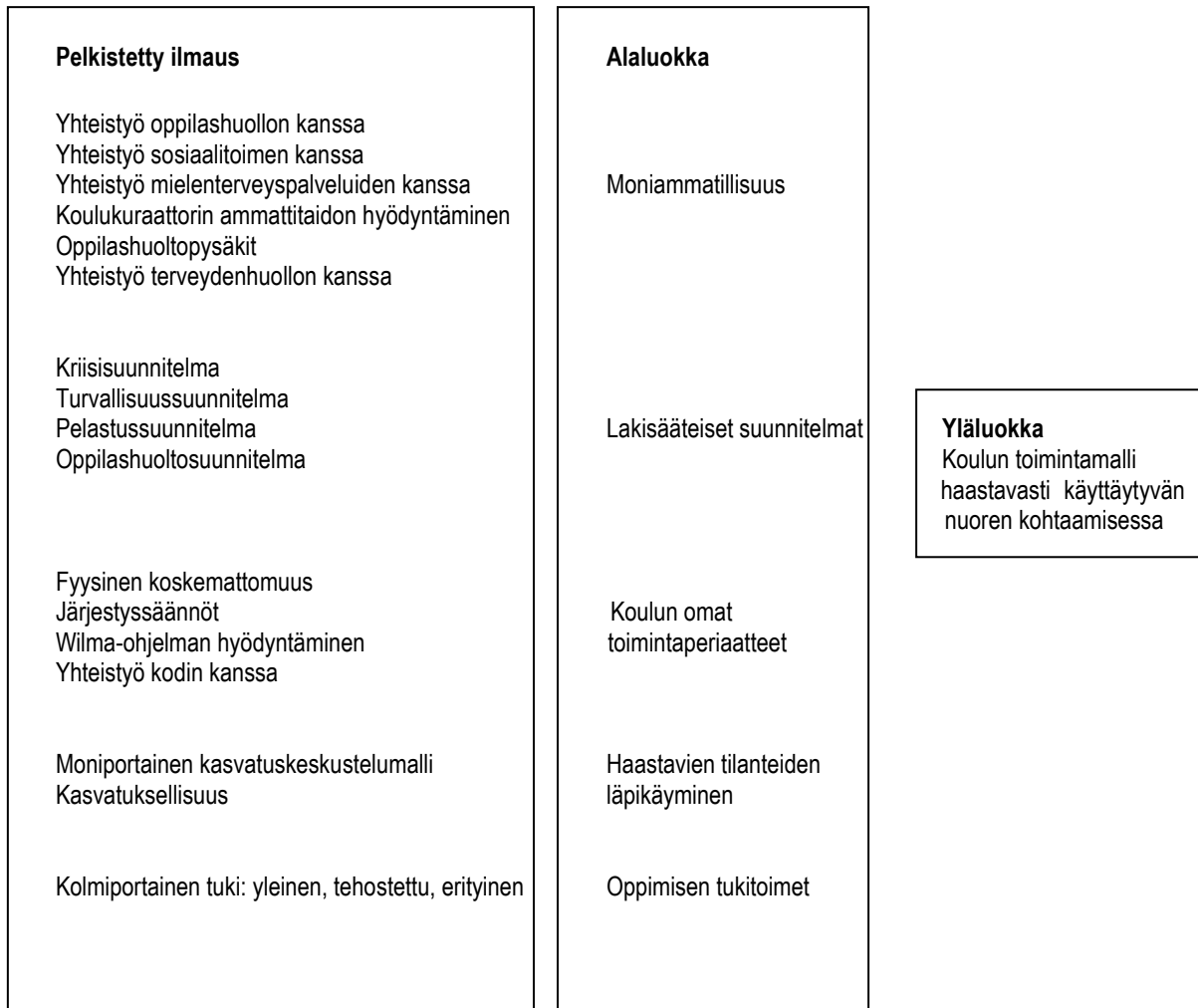
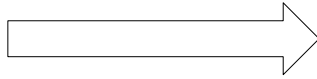

<p>Pelkistetty ilmaus</p> <p>Johdonmukaisuus Opettajan rauhallisuus Valmiudet kuunnella Opettajan aito kiinnostus oppilasta kohtaan Ymmärtäväisyys Empatia Jämäkkyys Selkeys Halu auttaa</p> <p>Pehmeä käsittely kohtaamistilanteessa Vaiheittainen puuttumismalli Yksityisyys Rauhallinen ympäristö Huumorin käyttö Nuoren kielteisetkin tunteet sallittuja Luottamus vuorovaikutuksessa Kontaktin hakeminen nuoreen ympäristöstä riippumatta Avoin ja hyväksyvä ilmapiiri oppilaan ja opettajan välillä Pääosin myönteinen ja välittävä vuorovaikutus Nuoren ja opettajan keskinäinen kunnioitus Rauhoittaminen Pedagoginen ajattelu ohjaa opettajaa Positiivisen palautteen antaminen</p> <p>Yksilöllisyyden huomioonottaminen Hyvän käytöksen huomioonottaminen Nuoren vaikutuksen mahdollisuudet koulussa Oppilastuntemus (tausta) Nuorelle välityttävä, että opettaja ajattelee hänestä hyvää Nuoren käytöksen taustalla olevan syyn ymmärtäminen Kollegoiden välinen tiedonvaihto nuoresta Ennakoitavuus luokassa (kollega tukeutuminen) Yhteydenpito kodin kanssa Moniammatillisuus</p> <p>Kollegoiden välinen tiedonvaihto nuoresta Ennakoitavuus luokassa (kollega tukeutuminen) Yhteydenpito kodin kanssa Moniammatillisuus</p>	<p>Alaluokka</p> <p>Opettajan ominaisuudet</p> <p>Kohtaamistilanne</p> <p>Nuoren huomioiminen</p> <p>Yhteistyö</p>
---	---

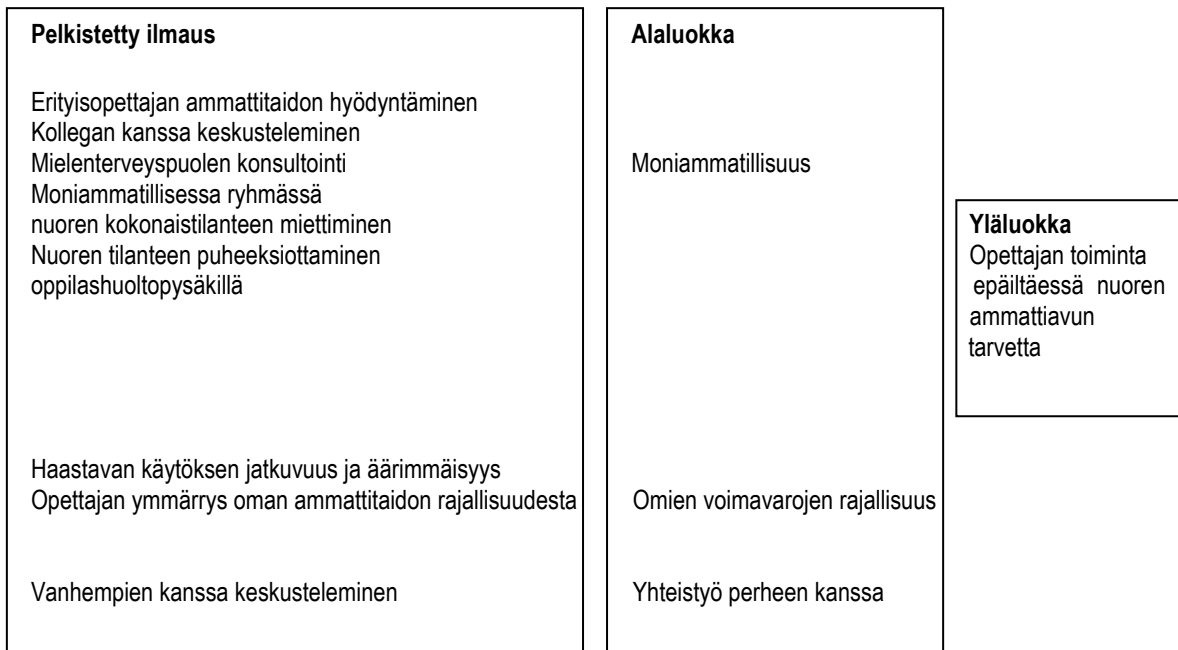
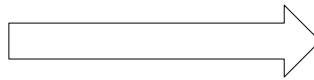
Yläluokka
Haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaaminen

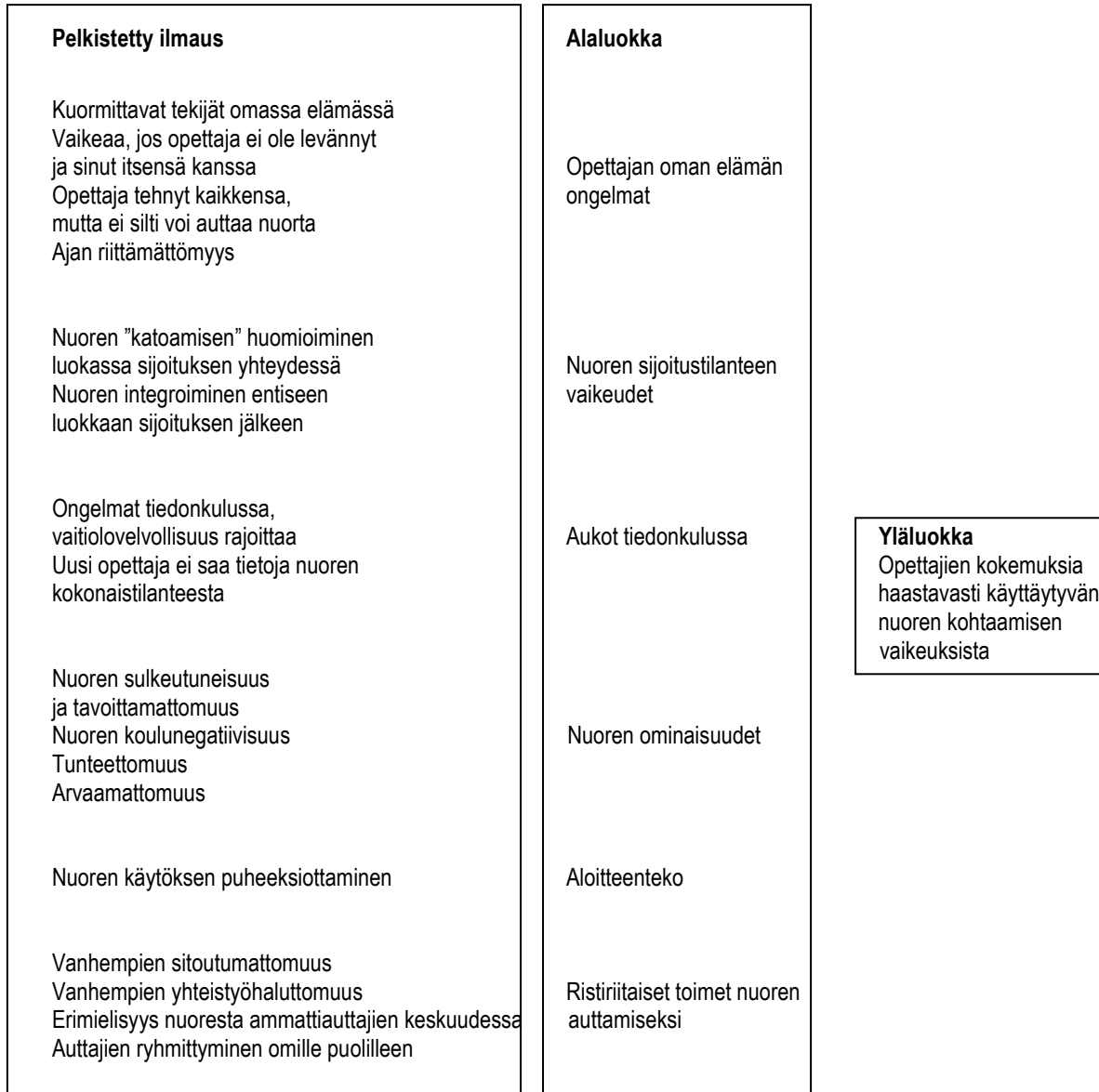
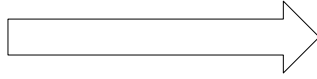
KUVIO 3. Haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaaminen

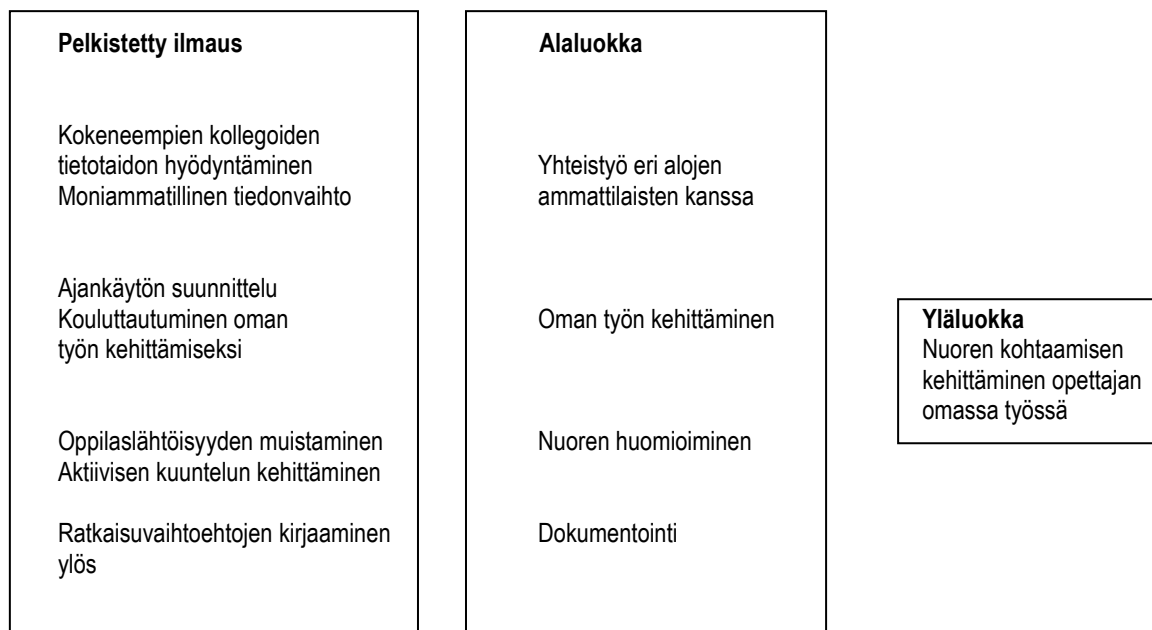
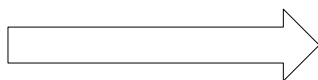
KUVIO 4. Koulun toimintamalli haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisessa

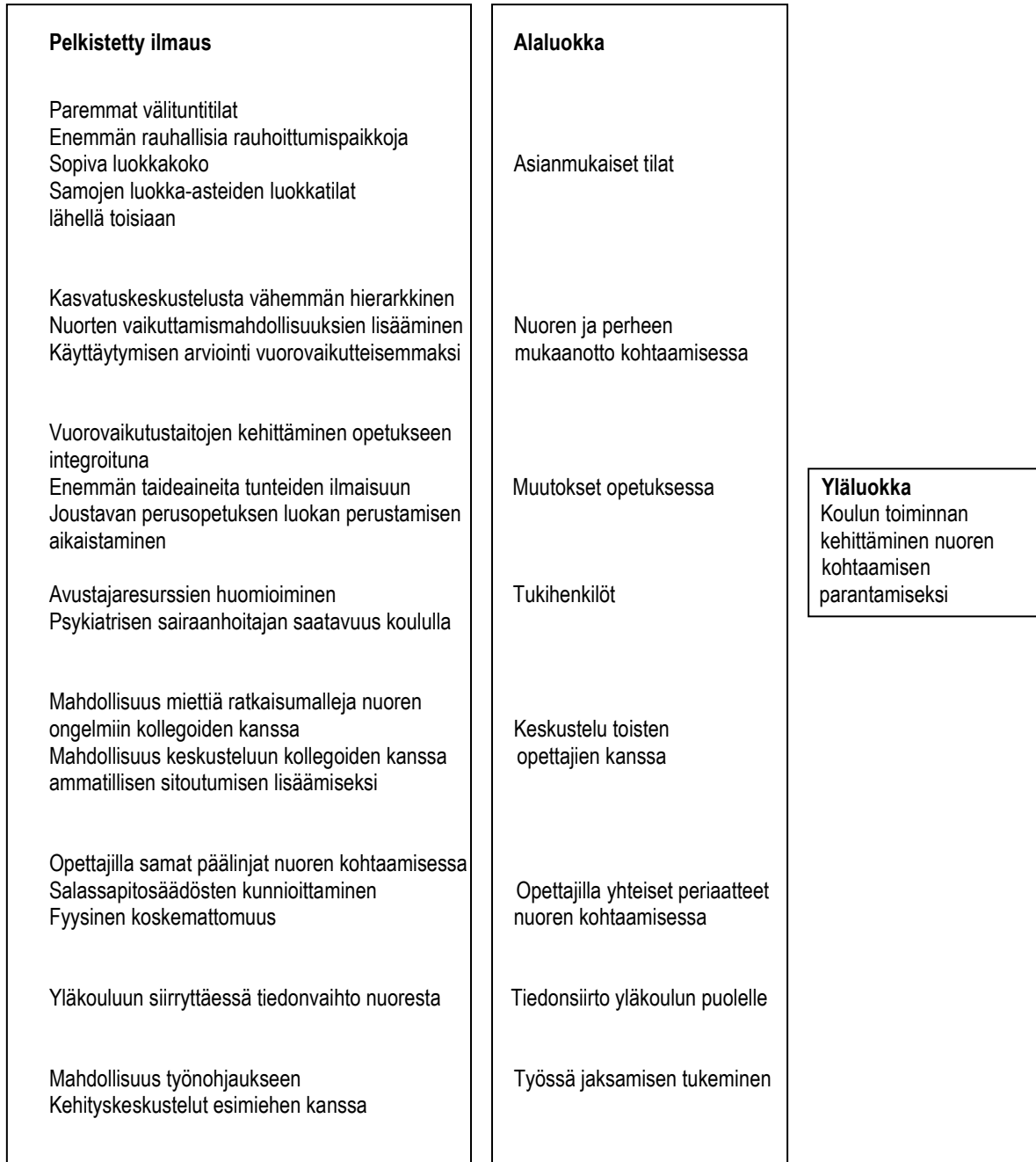
KUVIO 5. Opettajan toiminta epäiltäessä nuoren ammattiavun tarvetta

KUVIO 6. Opettajien kokemuksia haastavasti käyttäytyvän nuoren kohtaamisen vaikeuksista

KUVIO 7. Nuoren kohtaamisen kehittäminen opettajan omassa työssä

KUVIO 8. Koulun toiminnan kehittäminen nuoren kohtaamisen parantamiseksi

